

CUMHURİYET İDEOLOJİSİNİN HALKA BENİMSETİLMESİNDE KARS HALKEVİ VE DOĞUŞ DERGİSİNİN ROLÜ (1933–1950)

Funda Selçuk Şirin*

Halkevlerinin Kuruluşu

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir kültür kolu olarak hayata geçirilen Halkevlerinin kuruluşu üzerinde dönemin hem iç hem de dış olaylarının etkisi büyüktür. 1929'da tüm dünyayı sarsan ekonomik bunalımın ağır etkilerinin Türkiye'de de kendisini göstermesi, halkın ağır ekonomik sıkıntı içinde olması iktidara yönelik eleştirileri artırdı. Bu yıllarda hükümetin ekonomi politikalarına alternatif geliştirmek amacıyla Serbest Cumhuriyet Halk Fırkası kuruldu. Ancak, hem hükümete yöneltilen eleştirilerin artması hem de halkın CHF'nin tahmin edemediği bir şekilde yeni fırkaya gösterdiği yoğun ilgisi, Cumhuriyet yönetici elitini farklı arayışlara itti. Bu tarihlere Doğu'da başlayan ayaklanmalar ve Menemen Olayı da yeni arayışı tetikleyen etkenlerden

* Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi.

oldu. Nitekim 1930'lardaki gazete yazıları incelendiğinde yönetici elitlerin ve aydınların, sık sık inkılapların halk arasında yeterince yerleştirilemediği yönündeki özeleştirileri ile karşılaşılır. Bu özeleştiriler ile birlikte inkılapların ve ideolojisinin halka benimsetilmesinin zorunluluğu üzerinde de durulur. (Hâkimiyeti Milliye, 8 Ağustos 1931; Hâkimiyeti Milliye, 16 Kânunusani/Ocak 1930.) Ancak bu sürecin de CHF'nın denetiminde ona bağlı ve onun sözünden çıkmayacak araçlar tarafından yapılacağı açıktır.

SCF'nın kapanmasından sonra yaklaşık üç aylık bir yurt gezisine çıkan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, halkın içinde bulunduğu durumu yakından gözlemledi ve gezi sonunda 2 Ocak 1931'de İstanbul gazetecilerine Halkevlerinin kurulacağını açıkladı. (Bkz. Başar, 1981) Halkevlerinin kuruluşuna dair kesin karar ise, 10–18 Mayıs 1931 tarihleri arasında yapılan CHF III. Kurultay'ında alındı.

Türkiye'de Halkevlerinin kurulduğu yıllarda İtalya, Rusya, Almanya gibi pek çok ülkede rejimin esaslarını halk arasında yaygınlaştırmak amacını taşıyan benzer kurumlar mevcuttu. Sadece bu ülkelerde değil, demokratik rejimle yönetilen ülkelerde de özellikle yetişkinlerin eğitimi ile ilgilenen kurumlar vardı. (Özacun, 1996:89) Cumhuriyet yönetici eliti, Halkevleri kurulurken pek çok farklı ülkede araştırma yapılmasını sağlayarak yetişkinlerin eğitimi ile ilgilenecek en sağlıklı yapının bulunmasını istenmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, bu çalışmalar içinde özellikle Çekoslovakya'da araştırmalarda bulunan Vildan Aşır Savaşır'ın konu ile ilgili konferansından etkilendi. Bu konferanstan sonra Savaşır da Halkevleri için, Dr. Reşit Galip'in başkanlığında oluşturulan heyette çalışmaya başladı. Çalışmalar sonunda Halkevleri, 19 Şubat 1932'de ilk olarak Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van gibi on dört büyük kentte çalışmalarına başladı. 1939'dan sonra ise, köylerde Halkodaları açıldı.*

CHF tarafından yayınlanan Halkevleri Talimatnamesi'nde Halkevlerinin kuruluş amacı;

“Firkamızın program temelleri Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, ve İnkılapçılıktır. Programımız; bu ana ve temel prensiplerin hâkimiyeti ve ebedileşmesi için bu vasıflarda kuvvetli vatandaşlar yetiştirilmesini, milli seciyenin Türk tarihinin ilham ettiği derecelere çıkarılmasını, güzel sanatların yükseltilmesini, milli kültürün ve ilmi hareket ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesini ehemmiyetli vasıtalar olarak tespit ve işaret eder. Bu esas ve vasıtaların hepsi birden medeniyet yolunda Türklüğün kaybettiği uzun yıllar cesur, atılğan ve yorulmaz hamlelerle kazanacak nesiller yetiştirmeği, medeniyet sahasında Türk'ün

* Halkevleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Halknevi**, Ankara 1950, s.33; Anıl Çeçen, **Halkevleri**, Ankara 1990, s.106-117; Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951**, İstanbul 2002, s.59-62; Firdevs Gümüsoğlu, **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, İstanbul 2005, s. 128-133; Nurcan Toksoy, **Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli**, İstanbul 2007, s.35-47.

tabii meziyet ve kabiliyetleriyle mütenasip şeref mevkiini tekrar almasını istihdaf eyler. Halkevlerinin gayesi bu uğurda çalışacak mefkûreci vatandaşlar için toplayıcı ve birleştirici yurtlar olmaktadır” (CHP, 1932:3) şeklinde belirtilmiştir. Halkevleri, Dil Edebiyat ve Tarih, Müze ve Sergi, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Halk Dershaneleri ve Kursları, Kütüphane ve Neşriyat ile Köycülük şubeleri altında çalışmalarına başladı. (Çeçen, 1990:123) Reşit Galip Halkevlerinin açılışında yaptığı konuşmasında Türk milletinin medeniyet safında layık olduğu mevkiye çıkarılması gerektiğini, bu gayenin Türk’ün “milli mefkûresi” olduğunu belirtir. (Söylevler, 1942:11-12) Yönetici elitler inkılapları yaymak, kökleştirmek, halkı toplumsal ve kültürel alanlarda yetiştirmeyi tüm Türk halkı için “milli mefkure” olarak görür. Halkevleri de bu mefkûrenin hayata geçirilmesindeki önemli mekânlardan biri olarak tasarlanır.

Halkevlerinin kuruluş amacına yönelik farklı yaklaşımlar da mevcuttur. Anıl Çeçen, dünya ekonomik bunalımının etkilerinin ortadan kaldırılamaması karşısında CHF’nin Halkevleri ile yeni bir heyecan yaratarak halk ile devlet arasındaki kopukluğu gidermek amacıyla ideolojik açıdan geliştirilecek bir çözüm yolu tercih ettiğini belirtir. (Çeçen, 1990:106-107) Taner Timur, benzer bir bakış açısıyla Halkevlerinin açılmasındaki amacın devrim coşkusunun örgütlenmek istemesi olduğu üzerinde durur. (Timur, 1994:289) Emre Kongar ise, Halkevlerinin önemli görevlerinden birinin Cumhuriyet ideolojisini halka aktarmak olarak belirtir. Kongar’a göre, Türk Dili Tetkik Cemiyeti ile Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nde üretilen ideoloji, Halkevleri tarafından halka aktarılır. (Kongar, 1981: 362-363) Tekin Alp, Halkevlerini sadece ideolojilerin aktarıldığı bir yer değil, aynı zamanda parti ulus ilişkisinin de yönetildiği yer olduğunu yazar. Farklı kesimden pek çok insanla CHF arasındaki bağlantının bu kurumlar tarafından sağlandığını vurgular. (Alp, 1936:265-267) Fikret Başkaya ise, Halkevleri ile ulaşılmak istenen amacın, halk üzerinde bir denetim kurarak halkın rejimi desteklemesini sağlamak olduğunu ifade eder. (Başkaya, 1991: 115) Ancak Firdevs Gümüšoğlu’nun da belirttiği gibi, Halkevleri 1951’de kapatılıncaya kadar sadece propaganda amacıyla hareket etmemiş, aynı zamanda Cumhuriyetin kültür sanat kurumları da olmuştur. (Gümüšoğlu, 2005: 139-142) Hem propaganda hem de birer kültür kurumu olarak Halkevlerinin yayınları da son derece önemlidir. Sayıları kesin olarak bilinmemekle birlikte bu yayınlarda tarih, edebiyat, sanat, halk eğitimi gibi pek çok farklı konu ile ilgili yazılara yer verildi. (Şakiroğlu, 1996: 131-132)* Dergiler, gayet sade ve anlaşılır bir dil kullanarak halkı bilgilendirmekte olduğu gibi, inkılabın ideolojisini halka benimsetme noktasında da önemli araçlardan biridir.

Halkevlerinin kuruluşundan kısa süre sonra CHF Katibiumumiliği’nden CHF Vilayet

* Ayrıca konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nurettin Güz, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri**, Ankara 1995.

İdare Heyeti Reisliği'ne gönderilen tebligatta Halkevlerinin yapısı ve statüsü ile ilgili olarak; “Halkevleri Cumhuriyet Halk Fırkasının kültür noktasından istihdaf eylediği gayeleri temin için açılmış birer hars yurdu mahiyetinde olup müstakil birer şahsiyeti hukukiye teşkil etmezler.” (CHP Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebliği, 1932:83) şeklinde bir düzenleme yapıldı. Görüldüğü gibi Halkevleri, CHF'den ayrı olarak düşünülmez, onun kültür politikalarının halka aktarıldığı, mekânlar olarak değerlendirilir. Emre Kongar'ın da belirttiği gibi, iktidarın ideolojisini oluşturduğu Türk Tarih Kurumu 15 Nisan 1931, Türk Dil Kurumu ise 12 Temmuz 1932'de faaliyete geçirildi. Halkevleri bu zincirin son halkası olarak 1932 yılının Şubat ayı içinde kuruldu. Tüm bu kurumlar gibi Halkevleri de merkezîyetçi bir anlayış ile yönetildi. Açılan her Halkevinin faaliyetleri, hatta açılış merasimlerinin dahi nasıl yapılacağı, CHF tarafından sıkı bir şekilde denetlendi. Halkevlerinin çıkaracakları dergiler de bu sıkı denetimden geçer. Halkevi yönetimlerinden, çıkaracakları dergilerin isimlerine ve yayın politikasına karar vermeden önce CHF Katibiumumiliği'ne müracaat etmeleri istenir. (Türkoğlu, 1996: 99-101)*

Kars Halkevi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Bugüne kadar Kars Halkevi ile ilgili olarak yapılan çalışmalardan Makbule Sarıkaya'nın “Doğuş'un Kars'ın Sosyo Kültürel Gelişimine Katkısı”** (Serhat Kültür, Aralık 2005: 11–14) başlıklı makalesinde Halkevi dergisi Doğuş'un yayınları ana hatlarıyla, derinlikli bir tahlilden yoksun olarak ele alındığı gibi sadece yayınlar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Erdal Aydoğan'ın “Doğuda Bir Kültür Ocağı Kars Halkevi”*** ve Nebahat Oran Arslan'ın “Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek: Kars Halkevi”**** başlıklı makaleleri ise genel hatları ile Kars Halkevi'nin tarihi ile ilgilidir. Bizim çalışmamız ise, Kars Halkevi ve Halkevi dergisi Doğuş'un faaliyet ve yayınlarını, Cumhuriyet ideolojisinin halka götürülüşü ve benimsetilmesi noktasındaki ulus devlet inşa sürecine Kars ve civarında nasıl ve ne oranda katıldığının ortaya konması noktasındaki problematiği ile bugüne kadar yapılan çalışmalardan farklı bir yaklaşım sergilemektedir.

Kars Halkevi, 24 Şubat 1933'de Kars Milli Eğitim Müfettişi Eyüp Saygın başkanlığında çalışmalarına başladı. (BCA, CHP Evrakı, 490–01/837–307–1 /118.) Kurulduğu bu ilk yıl Halkevi İdare Heyeti'nde yer alan isimler; Neşriyat Komitesi Reisi Ahmet Cevat (Gobi), Tarih Komitesi Reisi, İsmail (Yener), Spor Komitesi Reisi, Ziya Halim (Çilingiroğlu), Güzel

* Nitekim 1939'da Halkevleri Kütüphaneleri için hazırlanan rehber kitapta da kütüphanelerin mimarı tarzları, buralarda kullanılacak malzemeler, kitap fişleri de standartlaştırılmaya çalışılır. Tüm Halkevi kütüphanelerinin aynı özelliklere sahip olması istenir. Uluğ İğdemir, **Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber**, İstanbul 1939.

** Serhat Kültür, Aralık 2005, s.11-14.

*** Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Atatürk Dergisi**, (Ocak 2006), s.101–121

**** Kafkas Üniversitesi **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: I (Bahar 2008), s.38–56.

Sanatlar Komitesi Reisi, Feyzi Sacid (Aktagel), Kurslar Komitesi Reisi Nusret Feridun (Alaydın)'dır. (Doğu, Kars Halkevi Dergisi, Sayı:1, 1933: 7-8) *

Kars Halkevi diğer Halkevlerinde olduğu gibi tüm faaliyetleriyle evlerin kuruluş amaçlarına uygun olarak, inkılap ideolojini tabana yaymak, yetişkinleri eğitmek amacıyla çalışmalarına başladı. İnkılabın prensiplerinin halka benimsetilmesi, bu bağlamda halkın medenileşmesini sağlamayı amaç edindi. Diğer Halkevleri gibi Kars Halkevi de sadece halkın terbiyesi ile ilgilenmeyecek, aydınların da bu amaç için harekete geçmesini sağlayacaktır. Böylece halk ile aydın, şehirli ile köylüler arasındaki uçurum da ortadan kaldırılmış olacaktır.

Cumhuriyet yönetici elitleri için sistemin kendini siyasal ve toplumsal olarak yeniden inşasında okul, Althusser'in ifade ettiği gibi hâkim ideolojik aygıtların en önemlilerinden biridir.(Althusser, 1989: 28-30) Devlet, bu aygıtlar sayesinde ideoloji kullanarak sistemi yeniden inşa eder. Halkın iktidarın ideolojisi doğrultusunda terbiyesi, bilgilendirilmesi ve sisteme kazandırılmasında etkin bir vasıta olan Halkevleri de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Cumhuriyet yönetici elitleri tarafından üretilen ideoloji, okullar aracılığıyla olduğu gibi, Halkevleri vasıtasıyla da halka götürülerek benimsetilmeye çalışılır. Kars Halkevi de, iktidar tarafından üretilen bilgi ve ideolojinin Kars halkına benimsetilmesi bağlamında önemli bir ideolojik aygıt olarak değerlendirilmelidir.

Kars Halkevi, bu amaçlara ulaşmak için faaliyetlerini iki kanal üzerinden sürdürdü. Bunlardan ilki, bizzat Halkevindeki etkinlikler diğeri ise, Halkevi dergisi Doğu'tur. Kars Halkevi dergisi Doğu, 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1933' de Cumhuriyetin ilanının onuncu yıl dönümünde yayınlanmaya başlandı. Cumhuriyet yönetici elitinin Kemalizm'in teorileştirilmesi ve sistemleştirilmesi için yoğun bir çaba sarf ettiği bugünlerde, hem Kars Halkevi hem de Halkevi dergisi Doğu, bu doğrultudaki faaliyet ve yayınlarıyla Kars ve civarında halkın Kemalizm'in prensipleriyle donatılması için çaba sarf eden en etkili araçlardan biriydi.

Bu yıllarda hem Kars Halkevi hem de diğer Halkevlerinin faaliyetlerini anlamlandırabilmek için cumhuriyet yönetici elitinin inkılabın ideolojisinin belirlenmesi yani Kemalizm'in teorileştirilmesi, halka götürülmesi ve benimsetilmesi amacıyla yaptığı düzenlemeleri ana hatlarıyla ortaya koymamız gerekir.

1929'daki Dünya ekonomik bunalımının bir sonucu olarak pek çok ülkede devletin her alandaki etkinliği artırılmakta, parlamenter sistemlere karşı bir güvensizlik yaşanmaktaydı. Böylesi bir ortamda daha otoriter yapılar gündeme gelmeye başladı. Türkiye de doğal olarak bu durumdan etkilendi. Nitekim CHF'nın III. Kurultayı'nda alınan kararlarla da devletin her alandaki etkinliğinin ve otoritesinin artırılması sağlanmak isteniyordu.

* Ayrıca bkz. **Kars Gazetesi**, 2 Temmuz 1949

Ulus devlet inşasında olduğu gibi, Kemalizm'in sistemleştirilmesi bağlamındaki önemli adımlardan da biri CHF'nin III. Büyük Kurultayıdır. 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında yapılan kurultay hem CHF'nin iç yapılanması hem de inkılabın ideolojisinin belirlenmesi noktasında önemli bir yere sahiptir. Bu tarihten önce 10 Mart 1931'de otoriter eğilimleriyle tanınan Recep Peker'in Fırka Genel Sekreterliği'ne getirilmesi, ideolojinin belirlenmesi noktasında daha otoriter bir yolun tercih edildiğini gösterir. Kurultayda yeni bir fırka programı kabul edilerek, fırkanın ana vasıfları Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılâpçılık yani daha sonra Altı Ok olarak adlandırılacak ilkeler şeklinde belirlendi. Aslında bu ilkeler arasında yeni olan Devletçilik ve İnkılâpçılık'tır. Diğer ilkeler daha önceki programda bir şekilde ifade edilmişti. Böylece inkılap fırkasının ana prensipleri ortaya konulmuş oluyordu. (Girtlioğlu, 1965, Cilt: I: 90) Kurultay'da özellikle iktidarın ideolojisinin belirlenmesi noktasında hem program hem de tüzükte yapılan yeniliklerle ciddi bir propaganda sürecine de zemin hazırlandı. Nitekim tüzükteki dördüncü madde ile fırka üyesi herkes fırkanın prensiplerini bilmek ve yaymak noktasında sorumlu tutulmaktaydı. Bu kurultayda açılmasına karar verilen Halkevleri ile elde edilmek istenen amaç, sistemleştirilmeye çalışılan ideolojinin halka götürülmesi, benimsetilmesiydi. Fırka programında ise, eğitimde takip edilmesi gereken en önemli nokta; *“kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek”* (Parla, 1995, Cilt:3: 26-39) olarak ortaya konuldu.

İktidar için inkılâbın ideolojisinin belirlenmesi bağlamında eğitim ciddi bir propaganda aracıydı. İlköğretim ile inkılap nesilleri, Halkevleri aracılığıyla da yetişkinler eğitilerek terbiye edilecekti. Nitekim eğitim, bireyi sadece toplumun varlığını sürdürmesi için gerekli olan bilgiyle donatmakla kalmayacak, toplumda bireyin nasıl davranması gerektiğini öğretecek kural ve normlar yani terbiye de eğitim aracılığıyla gerçekleştirilecekti. (Parlak, 2005:3) Halkevleri ile Kemalizm'in prensipleri sadece siyasal alanda değil, kültürel alan ve günlük yaşam üzerinde de belirleyici olacak, böylece yeni bir hayat ve yeni bir nesil inşa edilerek muasır medeniyet seviyesine erişilecekti.

Rejimin prensiplerinin halka götürülmesi, açıklanması ve benimsetilmesi noktasında Cumhuriyet yönetici elitlerinin kurultayda yaptıkları önemli bir girişim de, fırka idare heyeti içinde dört grup altında örgütledikleri 13 büroydu. Oluşturulan her büro ile inkılabın ideolojisine işlerlik kazandırmak amaç edinildi. Bürolar arasında özellikle Halk Hatipleri Teşkilatı, ideolojinin aktarılması, halka benimsetilmesi, halkın medenileşmesini sağlamak bağlamında son derece önemli bir araçtı. Teşkilatın kurulma amacı, *“Cumhuriyet Halk Fırkası'nın prensiplerini ve büyük ideallerimizi ve günlük politika vaziyetine göre fikir ve maksatlarımızı en müessir telkin vasıtalarından olan söz ile halka anlatmak”* olarak belirtildi.

(CHP, 1932: 5-6) * Hatipler, özellikle şehirlerde halk ve aydınlara köylerde ve kasabalarda ise oradaki halka seslenebilecek, onların dili ile konuşabilecek yetenekte olmalı; köylü ve kentli her vatandaşta inkılap ideolojisine karşı “*muhabbet hissini*” geliştirmelidir.(CHP, 1932: 7-11)**

Bu yıllarda bir yandan fırka içinde bazı düzenlemeler yapılarak Halkevlerinin kurulması için harekete geçilirken diğer yandan da bireysel ve grup olarak yapılan çalışmalarla da inkılabın ideolojisinin sistemleştirilmesi ve teorileştirilmesi sağlanmaya çalışılıyordu. Kadro ve Ülkü dergileri grup olarak yapılan çalışmaların en önemlileridir. CHF'nin 1927 ve 1931 tarihindeki kurultaylarında rejimin esasları belirlenerek programa altı ilke halinde yerleştirilmesine rağmen, henüz genel bir çerçeve oluşturmaktan öteye gidilememiştir. Nitekim bu tarihlerde Tekin Alp, Mehmet Şeref Aykut ve Saffet Engin*** gibi aydınların bireysel girişimi ile Kadro**** ve Ülkü***** dergileri gibi grup çalışmaları Kemalizm'in ideolojik yapılandırılmasındaki boşluğun doldurulmasında önemli çalışmalarıdır. (Uyar, 1997:181-184)*****

Yönetici elitlerin Kemalizm'in sistemleştirilmesi ve halka benimsetilmesi noktasında böylesi bir çaba içinde olduğu günlerde faaliyete geçen Kars Halkevi ve Halkevi dergisi, merkezde belirlenen bu amaçlar doğrultusunda kentli ve köylü tüm Kars halkında inkılabın ideolojisine karşı bir muhabbet hissi geliştirerek, halkın prensipleri benimsemesi ve bu doğrultuda terbiyesini böylece muasır medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlamayı amaç edindi. Kars Halkevi dergisi Doğuş'un ilk sayısında Neşriyat Komitesi Başkanı, Ahmet Cevat (Gobi), Kars Halkevi'nin kuruluşu ve Doğuş'un yayınlanma amacını; “*Dağılmış, unutulmuş köklü harsımızı, ihmal edilmiş güzel dilimizi, büyük tarihimizi derlemek vazifesini omuzlarına alan bu kutlu yuva Türk halkına milli benliğinin aydınlık yollarında emniyetle adım atmasına milli seciyenin milli kültürün doğmasına yarayacaktır.*” şeklinde

* Büroların oluşturulmasında en etkili isimlerden biri olan Genel Sekreter Recep Peker, 1933 yılının Şubat ayında kendi denetiminde çıkarılmaya başlayan, Ülkü dergisinde “*Konuşunuz Konuşturunuz*” başlıklı makalesinde Halk hatiplerinin inkılabın ideolojisini halka götürmesi noktasında son derece önemli görevleri olduğuna bir kez daha dikkat çeker. Recep Peker, “*Konuşunuz Konuşturunuz*”, **Ülkü**, Sayı: I (Şubat 1933), s. 22.

** özellikle köylere gidecek olan Hatiplerin köylüler gibi basit giyimli, sade konuşan ve köylü halka yakın olabilecek hal ve tavır içinde olması isteniyordu. Ancak Hatipler, gittikleri yerlerde fırka sözcüsü ve onun adına konuşma yaptıklarını da açıklamamalıdır.

*** Tekin Alp, **Kemalizm**, İstanbul 1936; Mehmet Şeref Aykut, **Kemalizm**, İstanbul 1936; Saffet Engin, **Kemalizm İnkılabının Prensipleri**, İstanbul 1938. Pek çok kişi bu konudaki görüşlerini ortaya koyup Kemalizm'in teorileştirilmesine katkıda bulunurken, diğer yandan da özellikle; Recep Peker, Mahmut Esat Bozkurt, Yusuf Hikmet Bayur ve Yusuf Kemal Tengirşek'in devrim tarihi dersleriyle Kemalizm'in içi doldurulmaya çalışılıyordu., Tunçay, a.g.e., 327-330.

**** Kadro dergisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Timuçin Faik Ertan, **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Ankara 1994, Mustafa Türkeş, **Kadro Hareketi Ulusçu Sol Bir Akım**, İstanbul 1999, İlhan Tekeli- Selim İlkin, **Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadrocuları ve Kadroyu Anlamak**, İstanbul 2003.

***** Ayrıntılı bilgi için bkz. Firdevs Güntüoğlu, **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, İstanbul 2005, s.150

***** Hakkı Uyar'ın da belirttiği gibi, hem Kadro hem de Ülkü dergileri sistemli bir şekilde Kemalist ideolojiyi oluşturmaya çalışmaktaydılar ve bu çaba içinde bir birlerine benzeyen yaklaşımlar sergiledikleri gibi, farklı bakış açıları da mevcuttu. Kadro Kemalizm'e sosyo-ekonomik bir yorum getirirken, Ülkü ise sosyo-kültürel bir bakış açısı geliştirmekteydi.

açıklar. (Gobi, 1933: 1). Cumhuriyetin “*yılmaz bekçisi ve takipçisi*” olduklarını belirten Cevat (Gobi), bu tarihlerde Ankara Halkevi yayını Ülkü dergisindeki makaleler de takip edildiğinde görüleceği üzere, Halkevinin öncelikli vazifesinin o güne kadar ihmal edilmiş hatta unutturulmuş olan Türk milli kültürünün canlandırılması, geliştirilmesi ve öğretilmesi olduğunu yazar.

Nitekim Ankara Halkevinin etkili isimlerinden Necip Ali Küçüka Halkevlerinin en önemli varlık nedenlerinden birinin dil ve tarih tezlerinin halka benimsetilmesi ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalar olduğunu belirtir. Küçüka’ya göre, milli kültürün iki temeli dil ve tarihtir. “*Türk İnkılapçıları bütün hareketlerinde millici olmayı en kuvvetli bir şiar saydıklarından milli kültürün iki temeli olan dil ve tarih müesseselerinin Osmanlı bakımına göre boyanmış şekillerini değiştirmek ve bunlara kendi hüviyetiyle tabii akışını vermek lazım geliyordu. Bizzat memleketin en büyüğü tarafından idare edilen bu iki büyük hareketle Halkevleri kendilerine düşen işin büyüklük ve kutsiyetini imanla kavrayan bir zihniyetle çalışmaktadırlar.*” (Küçüka, 1933: 233-234) Merkezden yapılan bu yönlendirmeler her Halkevi gibi Kars Halkevi’nin de en öncelikli amacı oldu. Hem Halkevi faaliyetlerinde hem de Halkevi dergisinin yayınlarında tarih ve dil ile ilgili faaliyet ve yayınların amacı; Türk milli kültürünü yeniden inşa etmek idi. Bu yeniden inşaada belirleyici olan Cumhuriyet yönetici elitleri ve aydınları. Nitekim Doğuş’un ikinci sayısında ilk sayıda dile getirilen amaç, Halkevi Başkanı Eyüp Saygın tarafından; “*Halkevleri Türklüğün milli harsı ile ilim irfanının ve içtimai hayatının yükselme sahasıdır.*” şeklinde bir kez daha dile getirilir. (Saygın, 1933:1)

İktidarın, dönem aydınlarının ve Kars Halkevi özelinde tüm Halkevlerinin dil ve tarih üzerindeki vurgusu, aslında ulus devletinin inşası ile ilgilidir. Tarih, ulus devletinin inşa sürecinde, inşa edilecek olan ulusa, kimliğini kazandıracak, kolektif bilinç oluşturacak en önemli araçtır. Bu nedenle ulus devletle birlikte tarih de yeniden inşa edilmelidir. Ele almış olduğumuz dönem içinde tarih çalışmaları bağlamında en önemli gelişme, Kemalist tarih tezinin oluşturulmasıydı. 1930’lardan itibaren Kemalizm’in sistemleştirilmesi bağlamında yoğun bir inşa sürecine giren iktidar, tarihi de yeniden inşa eder. Bu çabanın amacı, Osmanlı’nın ihmal ettiği Türk üzerinden her açıdan türdeş bir toplum yaratmaktır. Bu toplum Osmanlı kimliğinden farklı olarak Türk kimliği üzerinden inşa edilecektir.

Cumhurbaşkanı Atatürk’ün öncülüğünde başlatılan tarih çalışmaları, Türk Ocakları kapatılıncaya kadar burada sürdürüldü. CHF’nin denetimi altında yürütülen bu faaliyetlerin amacı, yeni bir Türk tarihi yazmaktı. (Behar, 1992: 98-118)* Ancak iktidarın denetimi altında devam eden tarih çalışmalarının daha sistemli bir hale getirilerek tarih ders kitaplarının yeniden yazılmasını sağlamak için 1932 yılının Temmuz ayında I. Türk Tarih Kongresi

* Ayrıca bkz., Etienne Copeaux, **Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İstanbul 1998, s. 15-40.

toplandı. Kongrede Türk tarih tezinin ana hatları belirlenmiş oldu. Tarih tezinin en temel özelliklerinden biri, Türklerin Anadolu'daki tarihinin eskiliği ve köklülüğünü vurgulayarak milli kimliğin oluşmasını sağlamaktı.

Kars Halkevi de gerek tarih ve gerekse dil ile ilgili faaliyet ve yayınlarında Türk milletinin eski ve köklü bir ulus olduğunu, kendine has bir dil ve kültür yaratarak medeniyet kurmuş millet olma özelliği üzerinde durarak, kolektif bir kimlik oluşturmak yönündeki çabaya katkıda bulunur. Halkevi, tüm faaliyetlerinde milli kültürün en önemli iki kaynağı olarak dil ve tarih üzerinde durur. Kars Halkevi tarafından düzenlenen piyesler bu özelliğe fazlasıyla sahiptir.* Pek çok Halkevinde olduğu gibi, Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akın, Behçet Kemal Çağlar'ın Çoban piyesleri ile Mete, Özyurt, Kartal, Ana, Aksüs, Attila, Atatürk Köyünde Uçak, Kan ve Yaşayan Ölü isimli piyesler (BCA, 490.01.837.306.2/58–59)** aracılığıyla izleyicilere ne kadar köklü ve büyük bir tarihe sahip olduğu hatırlatılarak bu tarih meşrulaştırılmaya ve rasyonelleştirilmeye çalışılır.

“Tarihin hangi devri vardır ki Türk bayrağı, her gün yenileşen bir dirlik tükenmez ve aşınmaz bir dayanaklık ile hudutsuz ve sayısız ülkeler üzerinde dalgalanmamış cömert Türk kanı şerefli bir dava uğrunda akmamış olsun.”(Doğuş, Sayı: 9 Temmuz 1934 :1) Halka şanlı ve köklü tarihi hatırlatılırken aynı zamanda bu tarihe layık olmak için vazifeleri olduğu da vurgulanır. Bu vazife, *“kahraman ecdadın cihan tarihi göksünde aldığı yüce mevkiye”* ulaşmak için çalışmak ve ilerlemektir. (Doğuş, Sayı:9 Temmuz 1934: 1)Osmanlı tarihi, Türk ismini unutturduğu, ona gerçek tarihini öğretmediği için kusurludur, eksiktir. Nitekim Osmanlı aynı zamanda milli kimlik inşasında öteki'dir. İnşa edilen Türk milli kimliğinin inşa edilen öteki imgesi, Osmanlı kimliği yani mazidir. (Bora, 1996: 183) Öteki imgesi üzerinden kurulan yeni kimlikte mazi, tüm kusurlarıyla ortaya konarak, halka hatırlatılır. Halkevinin tiyatro faaliyetleri ve Doğuş'taki yayınlarda Osmanlı tarihinin kusurlu, eksik ve köhne olarak değerlendirilmesi milli kimlik inşasındaki bu durumun bir yansımasıdır.

Kars Halkevi, hem sinema ve tiyatro gibi görsel malzemeyi kullanarak (BCA 490.01/1035.981.3/1, 3, 4.) hem de yayınlarıyla Kars halkına tarihi kahramanları hakkında bilgiler verir. Bu yayın ve faaliyetlerle elde edilmek istenen amaç, halkın milli bir tarih bilincine sahip olmasını sağlamaktı. Nitekim Dr. Necmettin'in *“Zalim Temurlenk”* başlıklı makalesi de bu bağlamda değerlendirilmelidir. Makalede Timur, Hıristiyan dinindeki azizlere benzetilerek *“Aksak Timur Türk tarihinde Türkçülük mefkûresinde muhterem ve mübarek bir şahsiyettir. Pantürkistler tarikatında o bir ulu azizdir”* (Necmettin, 1934: 4) şeklinde halka tanıtılır. Derginin konu ile ilgili yayınlarında ve Halkevinin gösterime sunduğu piyeslerde Türk tarihi coğrafik alan olarak Orta Asya ve Anadolu'ya dayandırılır.

Bu durum, sistemin kendini yeniden üretiminde halkın zamansal ve mekânsal geçmişinin * Halkevlerindeki Tiyatro faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nurhan Karadağ, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932–1951)**, Ankara 1998.

** Ayrıca Doğuş, Sayı:33, (İkinci Teşrin/Kasım 1936), s.3; **Kars Gazetesi**, 30 Ağustos 1938

belirlenmesi, böylece o gruba ait olmayı anlamlı kılmak ve bizi yaratmak çabası ile ilgilidir. (Parlak, 2005: 84) Halkevinin faaliyetleri ve derginin yayınları ile biz yaratılmaya çalışılırken daha önce de belirttiğimiz gibi Osmanlı öteki olarak sunulur. Osmanlı tarihi, daha çok Türk'ün kimliğinin ihmal edildiği, milli kültürünün unutturulduğu bir dönem olarak değerlendirilir. Nitekim yönetici elitlerin Halkevlerine biçtiği en önemli görevlerden biri de; *“tarihe geçmiş kurumların, cemiyet yapısının en derin tabakalara kadar işlemiş köklerini sökmek, cumhuriyet ve devrim esaslarını bütün ruhlara ve fikirlere egemen kutsal insan şartları halinde perçinlemektir.”* (CHP 1938: 4) Görüldüğü gibi, Cumhuriyetin yaratmak istediği yeni insan, Kemalizm'in prensipleriyle donatılan, geçmişin olumsuzluklarını içinde barındırmayan, ulus devletin belirlenmiş mekânsal ve zamansal geçmişinin parçası olan insandır.

İktidar için milli bir kimlik inşası bağlamında en az tarih kadar önemli olan diğer bir araç da dildir. Türk dilinin tarihi kökenlerini ortaya koymak, dili Arapça, Farsça kelimelerden arındırarak sadeleştirmek amacıyla 1932 yılının Eylül ayında I. Türk Dil Kurultayı toplanarak çalışmalara hız verildi. (Aksoy, 1963: 27-29)

Kars Halkevi için de Türk dili en az tarih kadar önemlidir. Dil, bir millet yaratmanın olmazsa olmazlarından. Nitekim CHF, 1931'deki programında ulusu; *“dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir.”* (CHP Programı, Ankara 1931: 4-5.) şeklinde tanımlar. Kars Halkevi, dil inkılabının önemini gerek verdiği konferanslar ve gerekse de yayınlarıyla halka anlatmış, 26 Eylül'deki dil bayramını daima coşku ile kutlamıştır. Halkevinin konuya dair temel yaklaşımı, *“dilsiz milletler istiklalsiz milletlerdir. Başkalarının dilleri ile konuşanlar onlara bağlı esirler gibidirler. Halbuki biz tarihe geçtiğimiz günden beri esir yaşamamış insanlarız. Dilimizi konuşturmuş medeniyetimizi aşılamışız”* (Yaver, 1934: 3) şeklindedir. Hem Dil ve Edebiyat Komitesi'nin hazırladığı hem de merkezden gönderilenler öztürkçe kelimeler düzenli bir şekilde Doğu'sta yayınlanır. (Doğu, Sayı:13 Kasım 1934:8) Derginin ve Halkevinin dil konusundaki yayın ve faaliyetleri tarih yaklaşımı olarak Türk tarih tezine uygun ise, dil ile ilgili yaklaşımı da Güneş Dil Teorisi çerçevesindedir. *“Hint Avrupa dillerinin hepsinde Sami dillerin bütününde Oral Altay konuşmalarının yekûnunda Türk dilinin öz kökleri, Türk dilinin tarihten önce gelip tarihe yaslanan yüceliği mevcuttur.”* (Yaver,1934:5) Bu yaklaşımın bir sonucu olarak Türk dili de en az tarihi kadar köklü ve eski bir dil olarak halka tanıtılır. Nesip Yağmurdereli, *“Türk Dili ve Dil İnkılabımız”* konulu konferansı ile Cumhuriyet yönetici elitinin dil inkılabına yönelik çabası ve inkılabın amacını halka anlatır.

Konferansta yoğun bir şekilde üzerinde durulan konu, tüm inkılaplar gibi dil inkılabında da halkın yararının gözetildiğidir.(Kars Gazetesi, Ocak 1938)* Nitekim dil inkılabıyla halk daha kolay bir şekilde okuyup yazmaya başladığı gibi, yapılan girişimlerle Türk kimliğine uygun olarak Arapça ve Farsça değil Türkçe konuşacaktır.

Cevat Gobi, benzer bir yaklaşımı “Şive Meselesi”, başlıklı makalesinde de gündeme getirir: “*Türkün çok eski ve çok köklü bir tarihi vardır. Bu yüce tarihe üye olan Türkün sayısı ise yüz milyona yaklaşır; bunların hepsi bir kan bir ülkü bir kültüre taparlar. Onları birbirinden ayıracak en ufak bir fark bile görülmez. Onlar kızgın Türk kanının dolaştığı her vücudu mutlu bilir; Türk ülkesiyle çarpan her yüreğe kucak açarlar. Ancak bu kanları bir yürekte kaynaşmış olan koca ulus coğrafi ve tabii yerlerinin ayrılmış olmasından ötürü aynı dili başka başka biçimlere, kök ve öz olduğu halde türlü türlü kalıp ve şivelere sokmuşlardır.*” (Gobi, 1936: 1) Gobi'nin bu açıklamalarının muhatabı, “*şive farkını ulusal bünyede mevcut bir ayrılık gibi telakki*” edenlerdir. Gobi, şive ayrılığını herhangi bir şekilde, ulusun bünyesindeki bir ayrılık olarak yorumlamaz. Dönemin yaklaşımına uygun olarak her yönden homojen bir toplumun yaratılmasında tüm farklar göz ardı edilir. Esas vurgu, ortak değerler ve özellikler üzerine yapılır.

Farklı kültür ve etnik kimlikleri içinde barındıran Kars, ulus devlet inşasının en hat safhada sürdürüldüğü 1930-1940'lı yıllarda yönetici elitler nazarında farklı bir yere de sahiptir. Her açıdan türdeş ve homojen bir toplumun yaratılmaya çalışıldığı bir dönemde Kars Halkevi'nin önemli görevlerinden biri de “*Türkçülük cereyanının kuvvetlendirilmesi ve bu hususun tüm faaliyetlerde göz önünde tutulmasıdır.*”(BCA, 490.01.837.307/115) Nitekim Kars Halkevi, 1934'de CHF'nin isteği doğrultusunda Kars'taki etnik grupları ve nüfuslarının ne olduğunu gösteren bir nüfus cetveli oluşturarak CHF Katibiumumiliği'ne gönderir. Yapılan çalışma ile bölgede Türk nüfusun çoğunlu teşkil ettiğinin anlaşıldığı bildirilir.(BCA, 490.01.837.307/116 (Ek-1)

Aslında CHF'nin Kars Halkevi'ne yaptığı bu istek ve Kars Halkevi yetkililerinin araştırmalar sonunda ortaya koydukları açıklamalar, Etine Balibar'ın ulusal ideolojinin halkı kurgusal etnik bir birlik olarak inşa ettiği ve bu birliğe dâhil olan bireyin iki tür aidiyete angaje olduğu, bunların ise, kendine ait olmak ve diğer benzerine ait olmak şeklinde özetleyebileceğimiz yaklaşımıyla da açıklanabilir. Böylece kişi birey olarak açıkça ismini taşıdığı kolektivite adına çağrılabilir. (Balibar, 1993: 122) Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Türk kimliğine yapılan vurgu ile halk özellikle benzerine ait olmak

* Kars Lisesi Türkçe Öğretmeni Nesip Yağmurdereli, Doğuş'un yeniden yayınlanmaya başladığı 1938'den sonraki Neşriyat Komitesi Başkanı ve Halkevi dergisinin de Yazışleri Müdüdür. Derginin bu tarihten sonra yeniden çıkarılmaya başlanacağı 1939 yılına kadar yayın politikasını belirleyen isimdir. Yağmurdereli'nin edebiyat öğretmeni olması dergide edebiyat, dil ve dil inkılabı ile ilgili yayınların yoğunluk kazanmasını sağlar. Yağmurdereli tarafından Halkevinde verilen konferanslar daha sonra Doğuş'ta yayınlanır. “*İki Edebiyat*”, **Doğuş**, Sayı: 34 (Şubat 1934), s.1; “*Abdülhak Hamit*”, **Doğuş**, Sayı: 36 (Nisan 1938), s.2-3; “*Halk Edebiyatının Mana ve Mahiyeti*”, **Doğuş**, Sayı: 39 (Temmuz 1938)s.6-7

üzerinden inşa edilir. Bir topluluk bir cemaat olarak ve egemen olarak hayal edilen ulus, bir yoldaşlık kardeşlik bağı geliştirir. (Anderson, 1995:22) Kars Halkevi'nin böylesi bir faaliyet ile elde etmek istediği amaç, çoğunluk vurgusu üzerinden bu bağı geliştirmektir. Yani toplum farklı unsurları içinde barındırsa da amaç daha önce de belirttiğimiz gibi bizi yaratmaktır. Nitekim görüşlerimizi destekleyecek bir açıklama da 1944'de Ankara Üniversitesi hocalarıyla Kars'a yaptıkları bir gezi sonundaki gözlemlerin kaleme alındığı kitapta Behçet Kemal Çağlar tarafından dile getirilir. Çağlar, “*mezhep ve şive ihtilafları ile karışık bir varlık arz eden Kars müspet ilmin, milliyetçi telkinin ve Kemalist imanın ateşine ve ışığına çoktan muhtaçtır. Memleket üzerine eğilmeye hevesli, yeni meselelerle ile çok ve yakından meşgul etmenizi ısrarla rica ediyorum*” (Ankara Üniversitesi Haftası Kars, 1944: 37) derken aslında Kars'ın kozmopolit yapısından rahatsız olduğunu, bu durumun değişmesi gerektiğini vurguladığı gibi aydınları da sorunla ilgilenmeye çağırır.

İktidar, inşa süreci içinde her şeyi yeniden inşa ettiği gibi Türk'ün milli seciyesini de yeniden inşa eder. Bağımsızlık, milliyetperverlik ve otoriteye itaatkârlık Türk seciyesinin en önemli unsurları olarak öne plana çıkarılır. (Bora, 1996: 187) Doğuş, inşa edilen bu milli seciyenin unsurlarını Kars halkına anlatan ve yerleştirmeye çalışan en etkili araçlardan biridir. Derginin konu ile ilgili yayınları ve Halkevinin tiyatro gösterimlerinde, bu özellikler ön plana çıkarıldığı gibi, Türk'ün; hareketli, neşeli çalışkan olmak gibi güzel seciyelere sahip olduğu işlenir. Nitekim Doğuş'taki “*Tarih ve Cumhuriyet*” başlıklı makalede bu özelliklerle beraber, Cumhuriyetçiliğin de Türklerin en kadim özelliği olduğu, ilk Türk devletlerinden itibaren Türklerin böyle bir yönetim şekline alışık oldukları üzerinde durulur. (Sıtkı, 1934: 8)* Bu yazının bir amacı, Türk milli seciyesinin inşasına katkıda bulunarak, halkın bu özellikleri benimsemesini sağlamakken diğer amacı ise, Kars halkını Cumhuriyet yönetimine ısındırmaktır.

İktidarın, merkezde tarih ve dil anlayışı ve bu iki unsurun ulus inşasında nasıl ve ne şekilde kullanılacağına dair belirlediği esaslar, Kars Halkevi ve yayın organı tarafından Kars'ta en etkili şekilde uygulamaya geçirilir. Milli kültürün inşası, ulusun da yeniden inşasını sağlayacaktı. Bu inşada da kılavuz, sistemleştirilmeye çalışılan Kemalizm'in prensipleri olacağı gibi, inşaya yön verecek olanlar ise Cumhuriyetin yönetici elitleri ve aydınlarıdır. Ulus inşa edilirken öncelikli konu, bir yığından halkın, cumhuriyet vatandaşının yaratılmasıydı. Bu bağlamda “yığın terbiyesi” cumhuriyet yönetici elitlerinin, aydınların ve tabî ki Halkevlerinin en öncelikli gündem konusuydu.

Yığın terbiyesi, Kars Halkevi'nin öncelikli konuları arasında yer alır. Bu terbiye Kemalizm'in prensipleri doğrultusunda yapılacak ve muasır cumhuriyet vatandaşı yaratılacaktı. Doğuş'un konu ile ilgili yayınları incelendiğinde öncelikli olarak dönemin

* Ayrıca bkz., Cevat Gobi, “*Ulusal Yükseliş*”, **Doğuş**, Sayı: 16 (Şubat 1935), s.2-4.

halkçılık anlayışına vurgu yapıldığı, cumhuriyet yurttaşının, bir vücudun organları gibi bir araya gelerek sağlıklı bir millet yaratmasının gerekliliği üzerinde durulduğu görülür: “içtimai zümreden ayrı yaşamayan ferd de zahiri ve gevşek bağlarla değil, ana damarları esas sinirleri ile o zümreye bağlanmak ve yaşamak mecburiyetindedir” Makalenin yazarı Cevat Gobi, açıklamalarına, “mütekâmil ferdler bağlı buldukları cemiyeti mütekâmil kılacaktır. Bunun için önce ferdi sonra aile veya milleti mütekâmil kılmalıdır ki teşkil edecekleri uzviyet millet veya bütün bir insanîyet dünyası ve uzvi münasebatta mütekâmil olsun. Yani ferdi ve milli tekâmülün olması sonra da inkişaf için beynelmilel tekâmül sahasına atılmış bulunması lazım gelir.” (Gobi, 1933: 1-2)* diyerek devam eder. Dergideki yazılarda sık sık vurgulanan durum, vatandaşların birbirine kaynamış bir vücut olduğu, “yaşayıpta görüşte düşünüşte herkesin bir tek fert gibi” olduğudur. (Erim, 1936: 4) Halk öncelikli olarak “granit katı bir kütle” olma noktasında terbiye edilmelidir. (Gobi, 1936:3) Bu durumun gerekleri halka verilmeli, halk eğitilmelidir.

Dergideki bu ve benzer açıklamalar üzerinde 1923 yılında CHF Tüzüğü'nün ikinci maddesinde: “Halk fırkası nazarında halk mefhum, herhangi bir sınıfa münhasır değildir. Hiçbir imtiyaz iddiasında bulunmayan ve umumiyetle kanun nazarında mutlak bir müsavata kabul eden bütün fertler halktandır. Halkçılar hiçbir ailenin hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin hiçbir ferdi imtiyazlarını kabul etmeyen ve kanunlarını vaz'etmekte mutlak hürriyet ve istiklali tanıyan fertlerdir” (Parla, 1991: 207-211) şeklinde tanımlanan Halkçılık ilkesi etkilidir. Kemalizm'in önemli prensiplerinden biri olan Halkçılıkla hedeflenen, “kaynaşmış kitle”, “sınıfsız katı kitle”, granit bir kütle” yaratmaktır. (Parla, 1991: 127-128) Doğuş'un konu ile ilgili yayınlarıyla hedeflenen amaç bu çerçevede değerlendirmelidir.

İktidarın Kemalizm'in sistemleştirilmesi noktasındaki önemli bir girişimi de, CHP'nin 9-16 Mayıs 1935 tarihleri arasında yapılan IV. Kurultayıdır. Kurultayda hazırlanan yeni parti programında herhangi bir şekilde sağ ve sol ideolojilerden uzak durularak yeni ve özgün bir yol olan Kemalizm üzerinde durulmaktaydı. Kurultayda Genel Sekreter Recep Peker'in öncülük ettiği parti devlet birlikteliği daha kuvvetli bir şekilde gündeme getirilmekte ve bizzat Genel Sekreter tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parti devleti olduğu, partinin devletle birlikte çalıştığı vurgulanmaktaydı. Bir önceki kurultayda fırka prensipleri belirtilmiş olmasına rağmen içeriği tam olarak tanımlanmamış ancak bu eksiklik IV. Kurultayda giderilmiş oldu. (Giritlioğlu, 1965: 102-109) 1935'de hazırlanan program ile rejimin propaganda süreci ile ilgili olarak daha ayrıntılı bazı düzenlemeler yapıldı. Özellikle kitap, dergi, gazete, radyo ve sanatın hemen hemen her dalının Kemalizm'in propagandası

* Ayrıca, A. Seyrani, “Fert Halinde Cemiyet”, **Doğuş**, Sayı: 10 (1 Ağustos 1934), s.1-2; A. Cevat Gobi, “Muhit Terbiyesi”, **Doğuş**, Sayı: 6 (Nisan 1934), s.1; A. Cevat Gobi, “Mekteplerde Disiplin”, **Doğuş**, Sayı: 38 (Haziran 1938), s. 8-9; M. Ali Özataç, “İçtimai Hayatta Terbiye”, **Doğuş**, Sayı: 44 (Ağustos 1939), s.23.

ve ilkelerinin halka benimsetilmesi sürecinde etkili birer araç olarak kullanılmasının gerekliliği ortaya kondu. Bu amaçla, kentlerde ve köylerde kitapsarayları, okuma odaları, evleri kurulması amaçlanmaktaydı. Programın ana maddelerinden biri halk eğitimidir. Bu bağlamda da Halkevleri en önemli araçlar arasındaki yerini korumaktadır.(Parla, 1991:28-46)*

Merkezde böylesi bir hareketlilik yaşanırken Doğuş, ilk kez 19. sayısında CHP'nin altı prensibinin yer aldığı, altı oklu bir kapakla yayımlanır. IV. Kurultay ile başlatılan yeni propaganda sürecinde, Kars Halkevi de sistemin kendini yeniden üretmesinde, ulusun inşasında ve muasır cumhuriyet vatandaşının yaratılması noktasında daha yoğun ve etkili bir çalışma sürecini başlattı. “CHP'nin Prensipleri” başlıklı makalesinde dönemin parti devlet özdeşliği ve tek parti yaklaşımına uygun olarak, CHP'yi “*ulusun çıkarına uygun gelen prensiplerde kanatları birleşmiş fertlerin teşkil ettikleri kurum*” olarak veren A. Cevat Gobi, partinin “*türlü türlü sesler yerine bütün milletin sesini temsil eden tek ve kudretli bir ses yaratmak temeli üzerine*” kurulduğunu belirtir. (Gobi, 1935:2) Yazının temelinde dönem aydınları tarafından sık sık dile getirilen Türkiye’de sınıflar olmadığı için farklı partilere ihtiyaç olmadığı yönündeki yaklaşım etkiliydi.

Cevat Gobi, CHP'nin tüm vatandaşları kapsayacak ve temsil edecek özellikte bir parti olduğu halka açıklandıktan sonra, Doğuş, 21. sayısından itibaren CHP'nin altı ilkesini halka anlatarak, açıklayarak benimsetmeye çalışır. Gobi tarafından “Altı Büyük Ülkümüz” başlığı altında verilen seri makalelerde çok derinlikli tahlillerde bulunulmamakla birlikte, altı ilkenin Türk halkının karakterine en uygun ilkeler olduğu vurgusu sık sık dile getirilir. (Gobi, 1935: 2-3)** CHP, vatandaşları için her zaman olduğu gibi, muasır medeniyet seviyesini yakalamak için de Türk halkının karakter ve yeteneklerine en uygun ilkeleri belirleyerek bu doğrultuda ilerlemesini sağlamaktadır. Altı Ok ile ilgili makalelerin en temel söylemi, ilkelerin Türk milli seciyesinin en önemli unsurları olduğudur. Nitekim iktidar tarafından daha önce de belirttiğimiz gibi her yönden inşa edilen halk, milli özellikleri noktasında da inşa edilir ve Halkevleri de halkın bu özellikleri benimsemesindeki önemli aygıtlardan biridir. Merkezde yönetici elitler tarafından belirlenen, içi doldurulmaya çalışılan ideoloji ve bunun halka ne şekilde, hangi araçlarla götürülmesi gerektiği yönündeki düzenlemeler Kars'ta en yoğun şekilde Doğuş aracılığıyla gündeme getirilir. CHP'nin IV. Kurultay'ında

* Parti devlet özdeşliğinin bir uzantısı olarak iktidarın 13 Şubat 1937'de 1924 Anayasası'nın genel hükümler kısmında yaptığı değişiklik ile CHP'nin 1931 ve 1935 programlarında ortaya konan altı ilke, Anayasaya girdi. Böylece artık Kemalizm'in ilkeleri rejimin ve devletin de temel prensipleri haline getirilmekteydi. Giritlioğlu, a.g.e.,Cilt:I, s. 115-116.

** Cevat Gobi'nin konu ile ilgili makaleleri için bkz. A. Cevat Gobi, “*Altı Büyük Ülkümüz: Cumhuriyetçiyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 21 (Temmuz 1935), s.2-3; “*Altı Büyük Ülkümüz: Ulusçuyuz*”, **Doğuş**, Sayı:22(1 Ağustos 1935), s.2-3; “*Altı büyük Ülkümüz: Halkçiyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 23 (Eylül 1935), s. 3-4; “*Altı Büyük Ülkümüz: Devletçiyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 24 (Birinci Teşrin/Ekim 1935), s.1-3; “*Altı Büyük Ülkümüz: Laikiz*”, **Doğuş**, Sayı: 25 (İkinci Teşrin/Kasım 1935), s. 1-3; “*Altı Büyük Ülkümüz: Devrimciyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 27 (İkinci Kanun/Ocak 1936), s.1-2.

alınan kararlar ve yapılan düzenlemeler en kısa sürede tüm Halkevlerinde olduğu gibi Kars Halkevi tarafından da uygulamaya konur.

Cumhuriyet yönetici eliti hayal edilmiş bir siyasal topluluk (Anderson, 1995: 20) olarak ulusu inşa edip muasır medeniyet seviyesini yakalamak için başlattığı modernleşme süreci ile cumhuriyetçi, toplum için çalışan, ulus devlete karşı sorumluluklarını bilen ve bunu yerine getirmeyi, bir siyasal ahlak olarak gören erdemli vatandaşı yaratmak ister. (Keyman, İçduygu; 1999: 169-175) Bu özelliklerle donatılacak olan Cumhuriyetin “makbul vatandaşı” iki ana eksen üzerinden inşa edilir. Bunlar medenilik ve yurtseverliktir. (Üstel, 2004:174)

Halkevlerinin kuruluş yıldönümünde Kars Halkevi'nin 1935 yılındaki Başkanı Hüseyin Talınlı, yaratılmak istenen yurttaşın sahip olması gereken en temel özelliklerin CHP'nin altı oku olduğunu, bu yurttaşın özünde ise, medeni ve yurtsever olmak zorunda olduğu üzerinde durur. (Tanlı, 1935:6-7) Talınlı diğer Halkevleri gibi, Kars Halkevi'nin de önemli görevlerinden birini bu yurttaşın yaratılmasını sağlamak olarak belirtir.

Cumhuriyetin makbul vatandaşını yaratmanın öncelikli şartı, kontrol ve denetimdir. Nitekim halkın boş zamanı dahi denetim altında tutulmalıdır. Bu yaklaşım Doğuş'ta da dile getirilir. Bayram tatilleri ile ilgili olarak kaleme alınan makalede halka tatil günlerinde dahi bazı sorumlulukları olduğu hatırlatılır. Halka, gazino ve kahvelerde zaman öldürmek yerine, Halkevinde spor ve okuma gibi aktivitelerle zaman geçirmeleri gerektiği söylenir. “Başarmağa mecbur olunan milli iktisat davası” (Aras, 1934:4-5) halka sık sık hatırlatılarak aslında tatillerin bile bu bilinç ile geçirilmesinin gerekliliği aşılacak istenir.

Halkın sadece boş zamanları değil, bedeni de denetim altına alınmalı ve terbiye edilmelidir. Arzulanan, hem beden hem de ruhen sağlıklı ve Kemalizm'in prensipleri ile donatılmış vatandaştır. Halkevleri halkın sadece fikir inşasında değil bedeninin inşasında da önemli bir yere sahiptir. İktidarın spor ile elde etmek istediği şey, “*seçkin tekler ve şampiyonlar yetiştirmekten ziyade hastalısız gürbüz sıhhatli yüz binler*” (Halkevleri, 1935: 69)* yetiştirerek, yeni hayat için yeni ve sağlıklı bir ulus inşa etmektir. Kars Halkevi'nin de önemli etkinlik alanlarından biri spordur. Halkevi, Kars'taki tüm spor etkinliklerini desteklerken, Doğuş da hem 1926'da kurulan idman yurdu hem de 1933'te kurulan Kars Spor'a dair haberlere sık sık yer verir. Sadece futbol değil, güreş, çirit, binicilik gibi diğer spor aktiviteleri de halka tanıtılır. Geleneksel spor dalları dışında, yüzme, eskrim, boks gibi sporlara dair bilgi ve haberlere de yer verilir. Bu tarz uygulamalarla amaç, yeni ve

* Yeni ve sağlıklı bir nesil yaratma projesi İttihatçıların da en önemli meseleleri arasındadır. İttihatçıların gençleri izcilik ve askerliğe hazırlamak amacıyla kurulan paramiliter üç cemiyetten bir olan Türk Gücü, yeni ve sağlıklı bir nesil için spor ve benzer aktivitelere önem ve öncelik vermekteydi. “Türkün her şeye gücü yeter” paraolası ile hareket eden cemiyet özellikle Balkan Savaşları'ndan sonraki başarısızlıklar karşısında yeni, dinamik ve sağlıklı bedenlere duyulan ihtiyaç karşısında gelişti. Zafer Toprak, “İttihat ve Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri” **Boğaziçi Dergisi**, Cilt: 7 (1979), s. 22–26; Tark Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, İstanbul 1989, Cilt: I, s. 295–296.

sağlıklı bir nesil yaratmak idealine Kars halkını da dahil etmektir. Nitekim Halkevi'nin düzenlediği Gürbüz Çocuk yarışması* bu bağlamda değerlendirilmelidir. Sağlıklı yeni bir nesil yaratmanın en öncelikli şartı sağlıklı çocuklardır.

Boş zamanı, bedeni denetim altına alınan halk, vatandaşın yaratılması noktasında kötü alışkanlıklarından da kurtarılmalıdır. Spor bu noktada da en büyük yardımcıdır. Reşit Galip Halkevlerinin açılış konuşmasında sporun, ahlaken ve fikren de sağlıklı yurttaşlar yaratmak noktasındaki önemine dikkat çeker. (Söylevler, 1942: 11-12) Kars Halkevi ve Doğuş, spor aktiviteleri dışında sağlıklı bir yurttaşın yaratılması için halkın, tembellik, durgunluk, alkolizm, kumar gibi kötü alışkanlıklarından (Gobi, 1934:1)** kurtarılması gerektiğini sık sık vurgular. Makbul vatandaşın yaratılması için halk, Halkevleri öncülüğünde kötü alışkanlıklarından arındırılmalı denetim altına alınmalıdır.

Halkın iktidarın ideolojisi doğrultusunda terbiyesi ve eğitilmesi bağlamında önemli bir faaliyet alanı da köydür. Halkevleri bu noktada cumhuriyet yönetici elitleri için en ideal araçlardan biri oldu. SCF deneyimi, inkılap prensiplerinin halk arasında henüz tam olarak yerleştiremediğini ortaya çıkarmıştı. İktidar, bu gerçek karşısında öncelikli olarak inkılabın halka benimsetilmesi zorunluluğunu hissetti. Bu doğrultuda Halkevlerine, hem kentli hem de köylü halkın inşasını sağlamak noktasında son derece önemli görevler yüklendi. (Karaömerlioğlu, 2006: 60-77) Halkevleri bünyesinde oluşturulan Köycülük Şubesi'nin görevi, *“köylerin sağlısal, sosyal, bediî gelişmelerine ve evrimlerine köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır.”* (CHP, 1938: Madde 66) olarak belirtilir.

Kars Halkevi Köycülük Şubesi, dönemin köycü söylemine uygun olarak köylünün vatandaşa dönüşmesi, cumhuriyet prensipleri doğrultusunda eğitilmesi ve köyün iktisadi bir unsur haline getirilmesi yani kalkınması için aktif şekilde çalışmaya başladı. Köycülük Şubesi'nin en önemli faaliyetleri, Halkevinde düzenlenen köylü geceleri ve köy gezileridir. Bu faaliyetlerle bir yandan köylünün medenileştirilmesi, cumhuriyet vatandaşı olması sağlanırken, diğer yandan da köylü ile aydınlar arasındaki kopukluk giderilmiş olacaktı. Kars Halkevi, köyle ilgili etkinlikleri kapsamında haftada bir gün “köylü gecesi” organize ederek “köylü konferansları” düzenledi. Verilen konferanslar daha sonra Doğuş'ta yayınlandığı gibi, Kars Gazetesi'nde de halka duyurulur. Bu etkinliklerin amacı ise, *“cumhuriyet rejiminin halka sindirilmesidir.”* (Kars Gazetesi, Ocak 1938)*** Doğuş'ta konu

* Kars'ta ilk defa olarak yapılan bu yarışmada birinci, Turan mektebi başmuallimi Sıtkı beyin bir yaşındaki oğlu Erdal, ikinciliği Foto Fuat beyin oğlu Atilla (Aras) üçüncülüğü tüccar Nail Beyin kızı Semra kazanmıştır. **Doğuş**, Sayı: 7 (1 Mayıs 1934), s.8.

** Ayrıca bkz. *“İçtimai Hastalıklardan Kumar”*, **Doğuş**, Sayı: 6 (Nisan 1934),s.6; A. Cevat Gobi, *“En Büyük Varlık Sağlıktır”*, **Doğuş**, Sayı: 8 (Haziran 1934), s.1; *“Halkevleri Konferansları”*, **Doğuş**, Sayı: 18 (Nisan 1935), s.7.

*** Ayıca bkz. **Doğuş**, Sayı:33 (İkinci Teşrin/Ekim 1936), s.8; **Kars Gazetesi**, 9 Şubat 1938.

ile ilgili yayınlara “Köye ve Köylüye Dair” başlıklı özel bir köşede yer verilir. Tarım, hayvancılık, sağlık gibi konularda bilgilendirilen köylü halka, cumhuriyet yöneticilerinin o güne kadar askerlik ve vergi dışında hatırlanmayan köylü için yaptığı “*eşsiz inkılaplar*” hatırlatılır. (Yağmurdereli, 1940: 1-2) Köylü hak ettiği değere cumhuriyet yönetimi ile kavuşmuştur. Verilen bu değere layıkolmak için köylünün öncelikli vazifesi; “*hükümet sistemlerine uygun olan uyanıklığı göstererek hükümetin telkin ettiği yenilik ruhu ve yolu üzerinde yorulmadan yürümek.*” (Lokman Dayı, 1933: 7)* Görüldüğü gibi vazife, o güne kadar köylü için en büyük ve gerçekçi atılımları yapan iktidarın belirlediği prensipler ve sınırlar içinde ilerlemek, muasır medeniyet seviyesini yakalamaktır.

Doğuş’un köy ve köyün kalkınması ile ilgili olarak yaptığı yayınları analiz edildiğinde köyün Türk toplumu ve kültürü için “*öz, ilk nüve, en sağlam hami, ilk yaşam kültürünün merkezi, milli varlığın öz ve asil kitlesi*” (Gobi, 1935: 1-2) olarak değerlendirildiği görülür. Ancak bu özün eğitime ve medenileşmeye ihtiyacı vardır. Çünkü nüvenin sağlam olması toplumun dolayısıyla milletin de sağlam olması demektir. Aslında bu yaklaşım dönemin cumhuriyet yönetici elitleri ve aydınlarının köye yönelik temel yaklaşımıdır. Ele almış olduğumuz dönem içinde konu ile ilgili olarak kaleme alınan yazıların büyük bir bölümünde köy medenileştirilmeye ihtiyacı olan kök ve öz olarak verilir. Köyü ve köylüyü terbiye ederek medenileştirecek olan ise aydındır. Nitekim gerek Halkevindeki köylü gecelerinde ve köye yapılan gezilerde gerekse de Doğuş’taki yayınlarla köylü ile aydın arasındaki kopukluk giderilmeye çalışılır. Bu kopukluğun giderilmesi bir zorunluluktur. Doğuş’ta yayınlanan “*Şehirlerden Köylere Doğru*” başlıklı makalede konu üzerinde durularak, aydınların köye medeniyeti götüreceği, ancak ondan da öz kültürü, doğallığı öğreneceği üzerinde durulur. (Lokman Dayı, 1933: 7) Doğuş’ta yer alan bu yaklaşım üzerinde Ziya Gökalp’ın “*...Seçkinler neye sahiptir? Halkta ne vardır? Seçkinlerde uygarlık vardır. Halkta kültür vardır. Öyleyse seçkinlerin halka doğru gitmesi iki amaç için olabilir. Halktan kültürel bir eğitim almak için halka doğru gitmek, halka uygarlık götürmek için, halka doğru gitmek.*” (Gökalp, 1987: 40-45) yönündeki görüşleri etkili olur.

Köy gezileri ve bayrak törenleri de Kars Halkevi’nin önemli faaliyet alanlarındandır. Düzenli olarak bir program kapsamında Cuma ve Pazar günleri başta Ani harabeleri ve yakınındaki köyler olmak üzere, Kağızman, Iğdır, Sarıkamış, Susuz, Selim gibi ilçeler ve bu ilçelerin köyleri ziyaret edilmektedir. Özellikle milli bayram ve yıldönümlerinde Halkevi tarafından oluşturulan bir ekip, farklı köylerde köylü ile birlikte bayrak merasimi yapar. (Doğuş, Sayı: 6, Nisan 1934: 5)** Bu törenler ile köylüde bayrak sevgisi pekiştirilmek istendiği kadar, köylünün rejime adapte edilmesi de arzulanır. Gezilerde, yerli malı sergileri, temsiller, konferanslar, kukla oyunları ile köylü halka rejimin prensipleri benimsetilmeye

* Ayrıca bkz. Doğuş, Sayı: 41 (İlk Teşrin/Ekim 1938), s.14; **Kars Gazetesi**, 24 Şubat 1939.

** Ayrıca bkz. Doğuş, Sayı: 18 (Nisan 1935), s.6-7; **Kars Gazetesi**, 3 Ağustos 1938

çalışıldığı gibi, aydın ile köylü arasındaki kopukluk giderilmekte aynı zamanda köylünün bilgi ve görgüsü artırılmak isteniyordu.

Kars Halkevi ve Doğuş, hemen hemen tüm faaliyet ve yayınlarında hem kentli hem de köylü halka sık sık vazifelerini hatırlatır. Hatta denilebilir ki Cumhuriyetin makbul vatandaşı adeta vazifelerle örülmüş, iktidarın onun için yaptığı tüm fedakârlık ve onun yararına olan düzenlemeler karşısında Üstel'in belirttiği gibi vazifelerle devlete karşı borçlu olan vatandaşdır. (Üstel, 2004: 181-182) Bu vazifelerin başında, otoriteye itaatkârlık, vatanseverlik, çalışmak, vatana millete yararlı olmak gelir. (Gobi, 1935:4)* Halkı bu doğrultuda eğitmek zorunludur. Nitekim 1931'de hazırlanan Vatandaşlar İçin Medeni Bilgiler isimli kitapta, yurt bilgisi konusunda halka verilecek olan eğitimin öncelikli olarak vatan sevgisini aşlamak, daha sonra da istenilen diğer özelliklerin kazandırılmasındaki önemi üzerinde durulur. (İnan, 1969, 1017)

Dergide vatandaş, haklarından çok vazifeleri ile ele alınır. Aslında bu dönemin yönetici elitlerinde olduğu gibi aydınlarının da halka yönelik ikircikli bakışının bir yansımasıydı. Halk hakları olmasına rağmen daha çok vazifeleri ile gündeme getirilir, siyasal bir özne olarak tasarlanmaz. Daha çok medenileşmeye, dönüşmeye ve iktidarın denetiminde yeniden inşa edilmeye muhtaç bir şekilde ele alınarak işlenir.

Törenler Kars Halkevi ve Halkevi dergisi Doğuş'un yoğun bir şekilde üzerinde durduğu konular arasındadır. Bu durumun nedeni türdeş bir toplum yaratırken ona verilmek istenen kolektif kimliktir. Özünde geçmişe dönük bir yan olan kolektif kimlik, birtakım semboller, anılar, sanat eserleri, töreler, alışkanlıklar, değerler, inançlarla ve bilgilerle yüklü bir gelenekten yani geçmişin mirasından kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir. Nuri Bilgin'in belirttiği gibi, insan toplulukları kendilerini ortak geçmişle tanır. Bu geçmişini belleğinde işler ve ritüellerle, törenlerle anar ve de yorumlar. Dolayısıyla kolektif kimliğin inşasında sosyal imajinerin kolektif belleği şekillendirmesi söz konusudur. Sosyal imajiner, kuşaktan kuşağa süzülerek aktarılan bellek öğelerini kolektif kimliği temsil edici, değerler ve anlamlarla yükler, tarihsel olayları, anıları, sembol, mit ve efsaneye, bu olayların aktörlerini ise, kahramanlara, sembol şahsiyetlere dönüştürür. (Bilgin, 1995: 60) Kars Halkevi'nin Cumhuriyetin ilanının, 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın, Misakı Milli'nin, Lozan Barış Antlaşması gibi yıldönümlerinde törenler düzenlemesi, konu ile ilgili olarak Doğuş'ta yapılan yayınlar, kutlamalar, yıl dönümleri, anma törenleri üzerinden yapılan vurgunun amacı, Paul Connerton'un belirttiği gibi "*simgesel kolektif metinler olan törenlerle geçmişini kesintisiz olarak sürdürmektir.*" (Connerton, 1999:71-72) Bu özellikleri nedeniyle törenler ulus inşasında önemli araçlardan biridir. Ancak hatırlatmanın hat safhada olduğu törenler aynı zamanda unutmaya edimini de içerir. Belli aralıklarla yinelenen her hatırlama bazı olay ve kişileri öne plana çıkarırken hatırlanmayanlar, bellekte karanlıkta kalanlar ise unutulur

* Ayrıca bkz, Eyüp Saygın, a.g.m., s.1.

ya da unutturulur. (Cantek, 2003:18) Anderson, Renan'dan yaptığı alıntı ile unutmamanın aynı zamanda bir ulus için ihtiyaç olduğunu, bir ulusun özünün tüm bireylerin ortak pek çok şeyi sahip olmaları olduğu kadar aynı zamanda hepsinin pek çok şeyi unutmuş olması olduğu görüşüne yer verir. (Anderson, 1995: 220) Nitekim Kars Halkevi'nin anma törenlerine* dair vurgusu ile bir yandan Mustafa Kemal'in önderliğinde girilen mücadelenin büyüklüğü, kurulan vatanın ne kadar zor şartlar altında elde edildiği hatırlatılırken, eskinin köhne, aciz ve Türk'ün özünden, dilinden, tarihinden uzak kaldığı Osmanlı dönemi ise kusurları, hataları ön plana çıkarılarak unutturulmaya çalışılır. Böylece halk hatırlatma ve unutmama edimleri ile kolektif bir hafızaya sahip olarak yeniden inşa edilmeye çalışılır.

Eskisine alternatif bir yeni düzen kurma eylemi aynı zamanda bir hesaplaşmayı da beraberinde getirmekteydi. Bu hesaplaşma yeni lehine sonlandırıldıktan sonra, hesaplaşmayı yapanların meşrulaştırma, yeni düzeni kabullendirme süreci başlar. (Connerton, 1999: 17-20) Genel olarak Halkevlerinin özelde de Kars Halkevi'nin ele almış olduğumuz dönem içindeki faaliyetleri bu bağlamda da değerlendirilmelidir. Cumhuriyet yönetici elitleri, Osmanlı yönetimi ile hesaplaşmasında yeni lehine galip ayrıldıktan sonra, yeni dönemin meşrulaştırılması için yoğun bir inşa sürece girdi. Halkevleri de bu süreçte iktidar için en etkili araçlardan biri oldu. Ulus devlet inşa edilirken cumhuriyet yönetici elitleri, Balibar'ın belirttiği gibi (Balibar, 1993: 120-124) Türk halkına devletin vatandaşı ve bir milletin mensubu olmayı öğretmeyi öncelikli görev olarak gördü. Yeniden inşa edilen halk, yeni düzene, kurumlara, ideolojiye alıştırmalıydı. Böylece ideoloji yeniden üretilirken, meşruiyeti de sağlanmış olacaktı.

Bu meşrulaştırma sürecinde Kars ve civarındaki en etkili araçlardan biri aynı zamanda Kars'ta birer kültür kurumu haline de gelen Halkevi ve Halkevi dergisi oldu. Yeni rejimin prensiplerinin halka benimsetilmesi sürecinde diğer Halkevleri ve yayınlarında olduğu gibi Kars Halkevi de hem cumhuriyet prensipleri hem de cumhuriyet yönetici elitini halka tanıtarak meşruiyet kazanmasını sağlamaya çalışır. Özellikle Mustafa Kemal, "*kurtarıcı, kurucu, yaratan ve yaşatan deha, ulusun babası*" gibi ifadelerle halka aşkın bir özne olarak tanıtılır. Nitekim Cumhuriyetin Onuncu yılı kutlamalarına katılan Gazi İlkokulu öğrencilerinin elinde taşıdığı "*Gazi bizim babamız*" (Doğuş, Sayı:33, Kasım 1936) fişleri bu durumun tezahürüdür. Halkevine alınan kitaplarla da bu meşruiyet sürecine katkıda bulunulur. Bu kitaplar arasında öncelik Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in hayatı ile ilgili olan yayınlara verilir. Nitekim Türk'ün Altın Kitabı, Gazi'nin Hayatı,** Gazi Mustafa Kemal*** ve Atatürk ve İnönü**** kitapları Halkevinin ulusun babasını halka en iyi anlatabileceği yayınlar arasındadır.

* Bkz., "*Ulusal Ant (Milli Misak)*" **Doğuş**, Sayı: 50 (Şubat 1940); "*Gümrü Ant*" **Doğuş**, Sayı: 49 (İkinci Kanun/Aralık 1940), "*23 Temmuz Lozan Muahedesi'nin İmzalandığı Gün*", **Doğuş**, Sayı: 54/55 (Haziran/ Temmuz 1940); "*İstiklal Marşına Dair*", **Doğuş**, Sayı: 35 (Mart 1938), s.3-4.

** Türk Neşriyat Yurdu, Ankara 1930.

*** Suat Tahsin, İstanbul 1933.

**** Nafi Demirkaya, Ankara 1942.

Kars Halkevi sadece cumhuriyet yönetici elitlerini değil, aynı zamanda inkılapları, yapılan yenilikleri de halka, anlatan, açıklayan ve halkın benimsemesi için çaba sarf eden en etkili kurumlardan biridir. Nitekim Türk kadınının 1934’de seçme ve seçilme hakkını elde etmesi üzerine, düzenleme “*kadını peçeden, kafesten kurtarıldığı, pek çok ülkeye göre son derece erken bir dönemde haklarını elde ettiği*” (Altuğ, 1935: 2) tarzında yorumlanarak, iktidari için büyük bir propaganda konusu olarak kullanılır. Yönetici elitler modernleşme süreci içinde kadının eğitime büyük önem vermekteydi. Hatta kadın modernleşme hareketinin vitrinini oluşturur. Kadına verilen bu önem, Kars Halkevi tarafından da sürdürülür. Türk annelerini “*asrın icaplarına göre yetiştirmek ve Türkcülük ülküsü yolunda ilerletmek*” en önemli görev olarak belirtilir. Anne yeni nesli yetiştirmek için bilgili olmalıdır. Kadının sadece bir anne değil aynı zamanda “*bir mürşit, bir mürebbi bir cemiyet nizamı*” (Doğuş, Sayı:7 Mayıs 1934: 1) olması gerektiği vurgulanarak kadınların eğitiminin önemi belirtilir. Halkevinin kadınlar için uygulamaya koyduğu gezici okuma yazma ve meslek edindirme kursları bu amaca ulaşmak için yapılmış olan bir girişimdi. (BCA, 490.01.1056.1/152; BCA, 490.01.1054/152) Verilen kurslarda okuma yazma ve meslek edindirmenin dışında, rejimin ilkeleri de kadınlara öğretilir.

Halkevleri müzik kollarının çalışmaları da son derece önemli aktiviteler arasında yer alır. Her yönden inşa edilen halk, müzik zevki noktasında da inşa edilmelidir. Halkevi bandoları, yaptıkları Batı tarzı müzikler ile bir yandan halkın müzik terbiyesini almasında etkili iken, diğer yandan da halka dinletilen marşlarla şanlı tarihin kahramanlık destanlarının hep bir ağızdan söylenmesini sağlar. (Doğuş, Sayı:35, Mart1938: 2) Nitekim CHP’nin 1935’de hazırladığı Halkevleri ile ilgili kitabında milli marşlarla ilgili olarak özellikle “*bir ağızdan terennüm eden on binler*” (CHP 1935, 1936: 40) özendirilir ve bu durum birlik duygusunu kuvvetlendiren bir unsur olarak verilir. Kars Halkevi için de halkın müzik kalitesinin yükseltilmesi önemli etkinlik alanlarından biridir. Özellikle köylü gecelerinde, Türk halk musikisi, yöresel aşık geleneği ön plana çıkarılmasına rağmen, klasik müzik dinletileri, caz grupları aracılığıyla halka Batı tarzı müzik zevki de yerleştirilmeye çalışılır. (Kars Gazetesi, 1938)

Doğuş’ta yayımlanan “*Bir Türk Musikisi İçin*” başlıklı makalede “*musiki inkılabını benimsemek, alaturka sevdasından vazgeçmek, halk şarkılarını esaslı bir surette toplamak, Garp eserlerini fazla dinlemek*” (Engin, 1936: 8-9) gerekliliği üzerinde durulur. Bu şartların yerine getirilmesi ile bir Türk musikisinin gelişeceği vurgulanırken, “*Musiki İnkılabımız: Şark ve Garp Musikileri*” başlıklı makalede Doğu ve Batı musikisi karşılaştırılarak; garp musikisinin “*bir güzel sanat*”, şark musikisinin ise “*bir zanaat*” olduğu belirtilerek garp musikisinden yana bir tavır takınılır. Şark musikisi, duygudan yoksun olarak, sadece tekniğin hâkim olduğu bir musiki olarak değerlendirildiği gibi, Türk ruhuna da uygun bulunmaz.

“*Şark musikisinin terennüm ettiği ve aşılacak istediği ruhun ne olduğu meselesine*

gelince, bunun garp musikisi çok geniş çok manalı çok fikri bedii ve enerjik olan ruhuna karşı tamamıyla dar manasız hiçbir fikri unsuru taşımayan bediiliğin yanından bile geçmeyen ve insanları miskinleştiren bedbin eden saadeti dünya haricinde arayan bir felsefesi bir ruhu vardır. Bunun içindir ki ruhlarının gıdasını bununla temin etmeğe kalkışan bütün şark milletleri medeniyet sahasında ileri değil daima geriye doğru adım atmağa mahkum olmuştur.” (Engin, 1935: 5-6) Halkevi müzik kolunun amacı, “*müzik inkılabının bölgede tanıtılması ve yerleştirilmesi*”(Doğuş, Sayı: 18, Nisan 1935:8) olarak verilir.

Kars Halkevi'nin konserleri, danslı eğlenceleri aynı zamanda laik bir toplum yaratmak, halkın camiler dışında bir araya geleceği toplantılar (Çeçen, 1990: 380) olması noktasında da önemli idi. Kadın, erkek herkesin bir arada bulunduğu beraberce dans ettiği eğlenceler, yardım baloları sosyal hayat için de büyük bir hareketlilikti. Nitekim bu durum bizzat iktidar tarafından da teşvik edilmekteydi. Özellikle danslı eğlencelerde “*bilhassa kadınlı erkekli beraber oynanan oyunların*” (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi 1940, 1940: Madde 26) tercih edilmesi öneriliyordu. Aslında genelde tüm Halkevlerin özelde de Kars Halkevi'nin yeni eğlence ve müzik anlayışını yerleştirmek yönündeki çabası, halkın neyi dinleyeceği, nasıl eğleneceği noktasındaki denetimle alakalıdır. Halk yeni yaşama yakışır bir şekilde eğlenmelidir.

Sanatın her dalı iktidarın ideolojisinin halka benimsetilmesi, halkın medenileşmesi için en önemli araçlardandır. Sanat, Halkevlerinin en önemli telkin aracıdır ve amacı, “*telkin ve terbiyeyi her seviyede kafa ve ruh için tesirli kılabilme*.” Bu telkinlerle “*memleketin her köşesinde halkın içinde, halkın ruhuna garp tekniğinin yeni ve salim musiki zevkinin sindirilmesi*” (CHP 1935: 40-50) arzulanır. Radyo, sinema ve tiyatro tüm Halkevlerinin en etkili telkin araçları arasındadır. 1938'de radyosuna kavuşan Kars Halkevi, halka açık yayınlarıyla ve belediye sinemasındaki ücretsiz gösterimleriyle halkın bilgi ve görgüsünü artırdığı gibi, Kemalizm'in propagandasını da yapar. (Kars Gazetesi, 1938)* Halkevleri ancak CHP Katibiumumiliğince uygun görülen piyes ve filmleri gösterebilmektedirler: “*yalnız tarih tezimiz ve milli mücadele menkıbelerimizi değil herhangi bir içtimai telakkimizi tespit eden, eski içtimai hayatın herhangi sakat bir tarafını belirten yeni ve makbul hayatın herhangi güzel tarafını ortaya koyan bütün piyeslerin temsiline memnuniyetle muvafakat edildi.*” (CHP 1935:55) Nitekim 21 Temmuz'da Kars belediye sinemasında da CHP merkezince gönderilen, Atatürk'ün Doğu Seyahati, İsmet İnönü'nün Doğu seyahati ve 1940 Cumhuriyet bayramı kutlamalarına dair hazırlanan filmlerin gösterimine başlanır. (Kars Gazetesi, 1941) Hem merkez tarafından yapılan açıklamalar hem de Halkevlerinde gösterilmesine izin verilen piyes ve filmler incelendiğinde tüm gösterimlerin sınırlarının iktidar tarafından belirlendiği görülür. Bu gösterilerin aslında iki temel yönü mevcuttur: Yeninin yüceltilmesi, eskinin karalanması.

* Ayrıca bkz., **Kars Gazetesi**, 30 Ağustos 1938

Kars Halkevi tüm şubelerindeki faaliyetleriyle ve Halkevi dergisi Doğuş'un yayınlarıyla ulaşmak istediği en temel amaç, halkın muasır medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlamak, kısacası iktidarın ideolojisi doğrultusunda Batılılaşmasıdır. Doğuş'ta Türkiye'nin Batılılaşma yolundaki ülküsü, "*Türk kalarak garplulaşmak, Türk kanı Türk canı, Türk karakteri taşıyarak ilimde fende medeniyette garbın en ileri milletlerine yetişmek*" olarak verilir. Bu amaca ulaşmak için, iktidar canıyla başıyla çalışmaktadır. Durum karşısında vatandaşa bir kez daha vazifeleri hatırlatılır: "*ödev ve bağlılık, saatle ve zamanında iş görmek, sebat, kanuna nizama mutlak itaat, başkalarının haklarına saygı*" (Zorlutuna, 1936: 1) dergide yer alan bu görüşler üzerinde de Ziya Gökalp'in Türk modernleşmesine dair yaptığı kültür ve medeniyet ayrımının etkisi mevcuttur. (Gökalp, 1923: 23-32) Batıdan ancak medeniyetin yani evrenselin alınacağı, özün yani yerli milli kültürün korunması vurgusu bu tarihlerde Türk modernleşmesine dair sıklıkla üzerinde durulan bir yaklaşımdır.

Batılılaşma noktasında takip edilmesi gereken yol haritası bu iken Bahadır Dülger, bir yandan "*eski medeniyet bırakılıp, yeniye garpten gelen ilme, sanata, edebiyata, tekniğe kavuşulurken*" diğer yandan da halk arasında devam eden "*eskiye*" ve "*hurafelere*" değinir Batılılaşma karşısındaki tavrı bakımından yazar, halkı üç gruba ayırır: "*tamamen eskiye bağlı kalanlar, yeniye uyanlar; ne eskiyi bırakanlar ne de yeniye uyabilenler*" (Dülger, 1941: 23-25) Yazara göre aslında Halkevlerinin görevi tam da bu noktada başlar. Halkı boş inançlardan kurtarmak için, laik vatandaşlar yetiştirmek, müspet bilmi toplumun her alanına egemen kılmak. Aslında dergideki bu yaklaşım üzerinde devletin, din ve devlet işlerini birbirinden ayırarak dini denetim altına alıp, halk arasındaki boş inançları yok etmek, yeni toplumun temelini müspet ilime dayandırmak yönündeki laiklik yaklaşımı etkili olmuştur. (Köker, 1990: 167-168) Cumhuriyet yönetici elitleri 1924'deki düzenlemelerden sonra, 1924 Anayasası'ndaki "*Türkiye Devletinin Dini İslam'dır*" ifadesinin kaldırılarak, T.B.M.M.'nin 10 Nisan 1928'de Anayasa'nın bu ikinci maddesini, "*Türkiye Devleti'nin resmi dili Türkçedir Makarrı Ankara kentidir.*" şeklinde değiştirdi. Yapılan değişikliklerin amacı, 1924 Anayasa'nın laik bir içeriğe kavuşturulmasıydı. (Daver, 1973: 30-45) Yönetici elitler, İslam ve en son olarak Menemen Olayı'nda görülen irtica tehlikesini, eski medeniyeti, "*Osmanlı bakiyesini cisimleştirme potansiyeli*" (Bora, 1996: 184) bakımından değerlendirmekte dolayısıyla tehlikeli görmekteydi. Doğuş'un bu tarz yayınlarla elde etmek istediği şey, hurafelerden arınmış laik cumhuriyet vatandaşını yaratmak, yeni bir kamusal düzen oluşturmak sürecine katılmaktı.

Nail Bayer tarafından kaleme alınan "Laikliğin Şumulü" başlıklı makalede "*medeni hayat ancak ideolojik inkılapların mahsulüdür. Kafasında inkılabın alevi bulunmayan bir insanın modern bir yuvası memleketi olamaz. Bugün her Türk şehirlisinin köylüsünün kafası laik ve inkılapçıdır.*" (Bayer, 1939: 27) Yazının devamında geçmişe ait köhne alışkanlıklar ve inançların terk edilmesinin zorunluluğu üzerinde durulduğu gibi, bu inançların gerçek ve öz İslam ile de uyumadığı belirtilir. Yazara göre, Cumhuriyet yönetimi ile her alanda

olduğu gibi din alanında da yapılan düzenlemelerle Türk halkı gerçek dinine kavuşmuştur. Kars Halkevi ve yayın organının halk arasındaki boş inançlarla savaşmak ve yeni hayatın yeni esaslarını halka benimsetmek bağlamında müspet ilimleri ön plana çıkarması da bu yaklaşımla açıklanabilir. Hurafeler ve inkılabın en büyük düşmanı olan irtica ile mücadelenin en etkili yolu halkı aydınlatmaktır.

Ulus devlet inşasında önemli görevleri olan Halkevleri aslında mimarileri ve konumlarıyla da dönemin ideolojik yaklaşımını yansıtır. Michel Foucault'un ifadesiyle iktidar varlığını kentin her köşesine "sessiz geveze" işaret ve şifrelerle beynin yumuşak kıvrımlarına aktarır. Tüm toplumsal mekâna dağıtılmış olan bu sessiz gevezeler her yerde sahne, seyir, işaret, söylev olarak mevcut açık bir kitap gibi okunabilir (Foucault, 1992: 162-163) İktidar bedenleri mekâna yerleştirmede özellikle mimarlıktan yararlanır. Mekân ideolojik aktarımın gerçekleştiği sahnedir. Halkevleri iktidarı temsil eden Cumhuriyet meydanları üzerindeki önemli yapılardan biridir. Yeni yönetim iktidarının damgasını Cumhuriyet meydanları ile kent mekânına vururken, Halkevleri de bu yeni kent merkezini tanımlayan yapılardan biridir. (Yeşilkaya, 2003: 140) Kars Halkevi de Hükümet Konağı, Belediye, Adliye binaları gibi siyasi erkin gücünü simgeleyen yapıların bulunduğu meydana yer alır. Diğer binalarda olduğu gibi Kars Halkevi de iktidara ait işaret ve sembollerin sergilendiği bir mekândır. Bayrak, tabelalar, Atatürk heykelleri (Gür, 2001: 147-166) bunlardan sadece birkaçıdır. Doğuştaki ideolojik içerikli vecizeler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Sık sık yinelenen vecizelerle rejimin özlü sözleri yani simgeleri en üca köşelere kadar götürmektir. (Yeşilkaya, 2003: 11) "Yeni Türkiye Devleti Milletinin Hükümetinin Birbirini Tamamlayan Bütünlüğüdür.", "Türk inkılabı Asrı Yıla Sığdırdı", "Türk İnkılabı Türk'ün Engin Gücünü Tanıtır", "Yurttaş! CHP Dayandığın En Çetin ve Yenilmez Bir İnan Durkuğudur." (Doğuştaki, Sayı: 19, Mayıs 1935) gibi ideolojik içerikli ifadelerle Doğuştaki, şiddete dayalı olmayan ancak zorlayıcı olan yazının gücünü kullanarak (Lefebvre, 1998: 154) sistemin kendini yeniden üretimi sürecine katkıda bulunur.

Sonuç

Kars Halkevi ve Halkevi dergisi Doğuştaki, cumhuriyet yönetici elitlerinin önderliğinde 1930'larda başlatılan ulusun ve devletin yeniden inşa edildiği süreçte, iktidarın ideolojisinin halka benimsetilerek ulus devletin her yönden inşa edilmesi noktasında Kars ve civarındaki en etkili araçlardan biri oldu. Kemalizm'in ideolojisinin sistemleştirilmesi bağlamında merkezde sürdürülen girişimlerin bir uzantısı olarak kurulan Kars Halkevi, cumhuriyet yönetici elitlerinin belirlediği sınırlar içinde, halkın yeni rejimi benimsemesi ve medenileşmesi için yoğun çaba sarf etti.

Kars Halkevi, yönetici elitlerin toplumu yönetmek ve sistemin sürekliliğini sağlamak noktasında geliştirdikleri egemen söylemlerinin yani ideolojisinin halka inmesinde etkili

bir rol üstlendi. İktidar bilgi arasındaki ilişki açısından da Halkevleri okullardan sonra önemli bir yere sahiptir. İktidar tarafından üretilen bilgi, Kars Halkevi tarafından vatandaşa iletilerek egemen kılınması sağlandı.

Sistemin kendini yeniden üretmesi bağlamında etkili bir ideolojik aygıt olarak değerlendirilebileceğini gördüğümüz genelde tüm Halkevleri ve özelden de Kars Halkevi, cumhuriyetin siyasal bir öznenen çok vazifelerle örülü makbul yurttaş kurgusunda bölgedeki en etkili araçlardan biri oldu. Kars Halkevi, iktidarın belirlediği özellikler doğrultusunda dil, tarih ve ülkü birliği temelinde oluşturulan Türk milli kimliğinin inşa sürecine hem yayın yoluyla hem de diğer faaliyetlerle aktif bir şekilde katıldı.

Kars Halkevi ve Halkevi dergisi, cumhuriyet yönetici elitinin halk nezdinde meşruiyet kazanmasının da önemli araçlarından biridir. O güne kadar yapılan inkılapların ve yeni iktidarın en etkili propaganda araçlarından biridir. Bünyesinde topladığı memur, bürokrat ve aydınlar inkılapların taşıyıcı ve anlatıcısı olduğu gibi, yeni iktidar da konferanslar, tiyatro gösterileri ve Halkevi dergisinin yayınları aracılığıyla halka tanıtılarak meşruiyet kazandırılır. Kars Halkevi'nin faaliyetleri ile sanatın her dalı iktidar ve iktidarın ideolojisi için etkili bir propaganda aracı olarak kullanıldı.

Yeni hayat için yeni bir halkın ve ulusun yaratılması bağlamında iktidarın vazgeçilmezi olan denetim ve kontrol noktasında da Halkevleri önemli görevlere sahipti. Kars Halkevi de Kars'ta iktidar denetiminin önemli araçlarından biridir. Halk sadece vazifeleri açısından değil, zihnen olduğu kadar bedenen ve zevkleri konusunda da denetlenir ve kontrol edilir. Halkı canlı tutmak, ona güven vererek yönetici elitler retoriğinde hareket halinde olduğu sık sık belirtilen inkılap için canlı dinamik ve çalışkan yurttaşlar yaratmak öncelikli görevler arasında yer aldı. Dergideki yayınlarla halk çalışmaya teşvik edildiği gibi, halkın sahip olduğu köklü ve büyük tarihten güç alarak özgüven kazanması sağlandı.

Amacı muasır medeniyet seviyesini yakalamak olan modernleşme sürecinde Halkevleri önemli bir yere sahiptir. Yeni ve laik bir yaşam, halkın kadınlı ve erkekli gruplar halinde toplandığı, aydın ve halkın bir arada bulunduğu mekânlar olan Kars Halkevi halkın medeni cihazları, modayı, müziği, sinema ve tiyatroyu yakından takip edeceği bir yer oldu. Kars Halkevi bu özelliği ile halkın görgü ve bilgisinin artmasında önemli bir yere sahip oldu.

Kars Halkevi Cumhuriyet'in makbul köylüsünün yaratılması bağlamında da faaldir. Köylünün vatandaşa dönüştürülmesi, kalkınması Halkevi'nin öncelikli amaçlarındandır. Halkevi faaliyetleri ve Doğu'un yayınlarıyla köylü halk iktidarın ideolojisi doğrultusunda sisteme kazandırılmaya çalışılır.

İsim	İçmel			Türk			Kürt			Ermeni			Rus		
	Yekün	Erkek	Kadın	Y	E	K	Y	E	K	Y	E	K	Y	E	K
Kars Mahallatı	8347	4374	3973	8127	4277	3850	-	-	-	13	4	9	158	72	86
Merkez Köyler	12675	6557	6118	7971	4088	3883	4525	2369	2156	-	-	-	-	-	-
Susuz Nahiyesi	7418	3979	3439	4620	2419	2201	2763	1541	-	-	-	-	-	-	-
Digor Nahiyesi	5249	2849	2400	-	-	-	5249	2849	2400	-	-	-	-	-	-
İçmel	33689	17759	15930	20718	10784	9934	12537	6759	5778	-	-	-	-	-	-
Göle Kasabası	800	-	-	800	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merkez nahiyesi	7121	-	-	3130	-	-	3991	-	-	-	-	-	-	-	-
Okam Nahiyesi	9425	-	-	4923	-	-	4502	-	-	-	-	-	-	-	-
Hocıvan Nahiyesi	6821	-	-	-	-	-	6621	-	-	-	-	-	-	-	-
İçmel	24167	-	-	8853	-	-	15314	-	-	-	-	-	-	-	-
Kağızman Kasabası	4116	-	-	4086	-	-	-	-	-	11	-	-	19	-	-
Merkez Nahiyesi	7755	-	-	1097	-	-	6657	-	-	-	-	-	-	-	-
Kötek Nahiyesi	6830	-	-	3530	-	-	3285	-	-	1	-	-	-	-	-
İçmel	18701	-	-	8713	-	-	9942	-	-	13	-	-	19	-	-
Poshof Kasabası	853	-	-	853	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merkez Nahiyesi	10130	-	-	10130	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çinama Nahiyesi	10189	-	-	9416	-	-	773	-	-	-	-	-	-	-	-
Damal Nahiyesi	6218	-	-	5824	-	-	394	-	-	-	-	-	-	-	-
İçmel	27390	-	-	26223	-	-	1167	-	-	-	-	-	-	-	-

Ek-1: Kars Halkevi'nin Hazırladığı Nüfus Sayımı

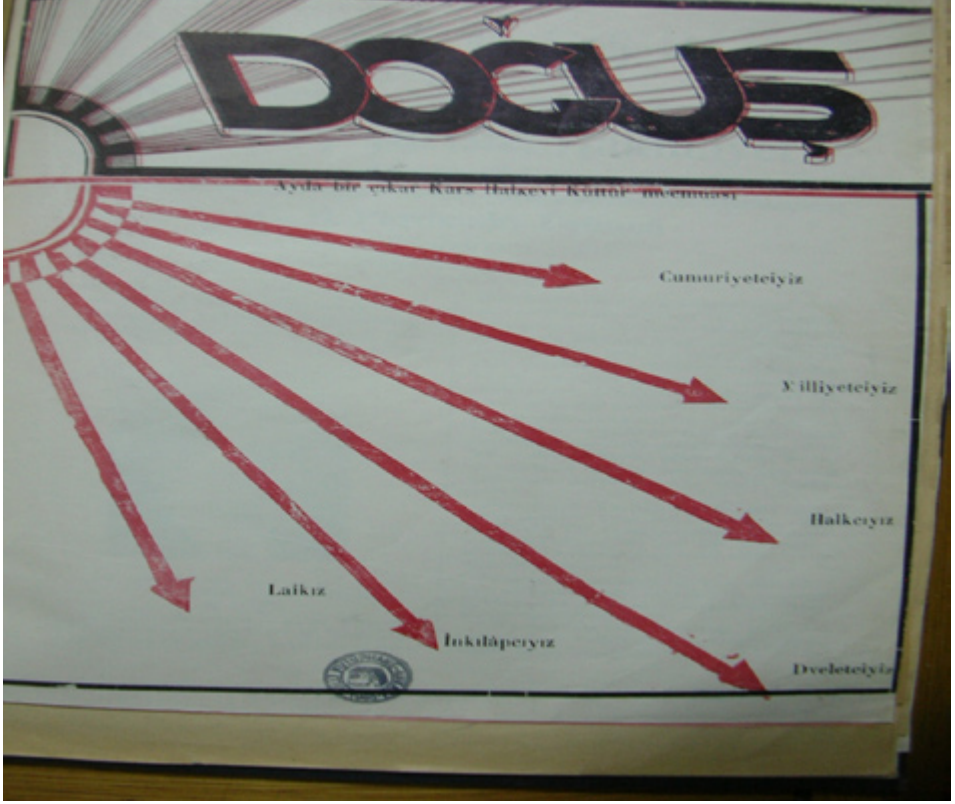
İsim	Malakan			Alman			Katolik			Yahudi			Köy Adedi
	Yekün	Erkek	Kadın	Y	E	K	Y	E	K	Y	E	K	
Kars Mahallatı	34	13	21	6	2	4	4	2	2	5	4	1	-
Merkez Köyler	142	81	61	37	19	18	-	-	-	-	-	-	48
Susuz Nahiyesi	35	19	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Digor Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31
İemal	211	113	98	43	21	22	4	2	2	5	4	1	101
Göle Kasabası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merkez nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28
Okam Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20
Hoçivan Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26
İemal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74
Kağızman Kasabası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merkez Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kötek Nahiyesi	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İemal	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poshof Kasabası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merkez Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31
Çilhama Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24
Damal Nahiyesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19
İemal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74

Kaza ve Nahiyeye İsmi	İcmal	Türk	Kürt	Türkmen	Rus	Malakan	Alman	Çerkez	Lezgi	Köy Adedi
Ardahan Kasabası	1621	1618	-	-	3	-	-	-	-	-
Merkez Nahiyesi	6241	5792	449	-	-	-	-	-	-	23
Hanak Nahiyesi	1065	7020	326	3619	-	-	-	-	-	26
Yalnızçam Nahiyesi	5926	5643	272	-	-	-	11	-	-	18
İcmal	24753	20373	1047	3619	3	-	11	-	-	67
Arpaçay Kasabası	471	451	-	-	20	-	-	-	-	-
Merkez nahiyesi	13549	10531	2453	-	-	565	-	-	-	34
Söreğel Nahiyesi	9811	9811	-	-	-	-	-	-	-	25
Başgedikler Nahiyesi	6415	6063	352	-	-	-	-	-	-	24
İcmal	30246	26856	2805	-	20	565	-	-	-	83
Sarıkaş Kasabası	2237	2051	96	-	-	11	-	51	29	-
Merkez Nahiyesi	3485	1390	1256	-	-	-	-	372	440	-
Karakurt Nahiyesi	8794	862	7908	-	-	-	-	24	-	-
Selim Nahiyesi	11866	6547	5284	-	-	-	-	35	-	-
Karaorgan Nahiyesi	4991	2794	1702	-	-	-	-	-	495	-
Bardız Nahiyesi	3342	3084	258	-	-	-	-	-	-	-
İcmal	34688	16727	16504	-	-	11	-	482	954	
Çıldır Kasabası	430	430								
Merkez Nahiyesi	8732	8732								
Cala Nahiyesi	4185	4185								
Kurtkale Nahiyesi	5518	5518								
İcmal	18865	18865								

Ek 2: Kars Halkevi'nin İlk Yıllardaki İdari Kadrosu

Ek 4: Kars Halkevi Dergisi Doğuş'un Altı Okulu Kapağı

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım, **Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara 1963
- Alp, Tekin, **Kemalizm**, İstanbul 1936
- Alp, Tekin, **Kemalizm**, İstanbul 1936
- Althusser, Louis, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İstanbul 1989
- Altuğ, Salim, “*Ne Mutlu Sana Türk Kadını*”, **Doğuş**, Sayı: 15 (İkinci Kanun/Aralık 1935)
- Ankara Üniversitesi Haftası Kars**, Ankara 1944
- Aras, Fuat, “*Bayram Tatilleri*”, **Doğuş**, Sayı:7 (Mayıs 1934)
- Arslan, Nebahat Oran, “*Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek: Kars Halkevi*” **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: I (Bahar 2008)
- Aydoğan, Erdal, “*Doğuda Bir Kültür Ocağı Kars Halkevi*” **Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Dergisi**, (Ocak 2006)
- Aykut, Mehmet Şeref, **Kamâlizm**, İstanbul 1936
- Balibar, Etine, “*Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji*” **İrk, Ulus, Sınıf**, Der. Etine Balibar, Immanuel Wallerstein, Çev. Nazlı Ökten, İstanbul 1993
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, **Halknevi**, Ankara 1950
- Başar, Ahmet Hamdi, **Atatürk’le Üç Ay ve 1930’dan Sonra Türkiye**, Ankara 1981.
- Başkaya, Fikret, **Paradigmanın İflası**, İstanbul 1991
- Bayer, Nail, “*Laiikliğin Şümülü*”, **Doğuş**, Sayı: 42 (Haziran 1939)
- Behar, Büşra Ersanlı, **İktidar ve Tarih**, İstanbul 1992
- Benedict Anderson, **Hayali cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, İstanbul 1995
- Bilgin, Nuri, **Kolektif Kimlik**, İstanbul 1995
- Bora, Tanıl, “*İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği*”, **Toplum ve Bilim** (Kış 1996)
- Cantek, L. Funda Şenol, **Yabanlar ve Yerliler Başkent Olma Sürecinde Ankara**, İstanbul 2003
- CHF Halkevleri Talimatı**, Ankara 1932, s.3.
- CHP Halk Hatıpları Teşkilatı Talimatı**, Ankara 1932
- CHP Halkevleri 1935**, Ankara 1936
- CHP Halkevleri Talimatnamesi 1938**, Ankara 1938
- CHP, Halkevleri Talimatnamesi 1938**, Ankara 1938
- Connerton, Paul, **Toplumlar Nasıl Anımsar**, Çev. Alaeddin Şenel, İstanbul 1999
- Copeaux, Etienne, **Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İstanbul 1998
- Cumhuriyet Halk Fırkası Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatı**, Mayıs 1931’dan Birinci Kanun 1932 Nihayetine Kadar, Cilt: I, Ankara 1932
- Cumhuriyet Halk Fırkası Programı**, Ankara 1931
- Çeçen, Anıl **Halkevleri**, Ankara 1990
- Daver, Bülent, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Laiklik**, Ankara 1973
- Davison, Andrew, **Türkiye’de Sekülerizm ve Modernlik**, İstanbul 2002
- Dülger, Bahadır, “*Bizim Devrimiz*”, **Doğuş**, Sayı: 58 (Temmuz 1941)
- Engin, “*Bir Türk Musikisi İçin*”, **Doğuş**, Sayı: 30 (Temmuz 1936)
- Engin, “*Musiki İnkılabımız: Şark ve Garp Musikileri*”, **Doğuş**, Sayı: 15 (İkinci Kanun/Ocak 1935)
- Engin, Saffet, **Kemalizm İnkılabının Prensipleri**, İstanbul 1938
- Erim, A. İlhan, “*Ulusal Egemenlik*”, **Doğuş**, Sayı: 28 (Nisan 1936)
- Ertan, Timuçin Faik, **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Ankara 1994
- Foucault, Michel, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul 1992
- Giritlioğlu, Fahir, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii**, Ankara 1965, Cilt: I
- Gobi, A. Cevat “*Halkevi ve Türk Gençlerinin Ön İşi*”, **Doğuş**, Sayı: 20 (Haziran 1935)
- Gobi, A. Cevat “*Şive Meselesi*”, **Doğuş**, Sayı: 29 (Haziran 1936)
- Gobi, A. Cevat, “*Altı Büyük Ülkümüz: Devletçiyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 24 (Birinci Teşrin/Ekim 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*Altı Büyük Ülkümüz: Devrimciyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 27 (İkinci Kanun/Ocak 1936)
- Gobi, A. Cevat, “*Altı büyük Ülkümüz: Halkçıyız*”, **Doğuş**, Sayı: 23 (Eylül 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*Altı Büyük Ülkümüz: Laikiz*”, **Doğuş**, Sayı: 25 (İkinci Teşrin/Kasım 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*Altı Büyük Ülkümüz: Ulusçuyuz*”, **Doğuş**, Sayı:22(1 Ağustos 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*En Büyük Varlık Sağlıktı*”, **Doğuş**, Sayı: 8 (Haziran 1934)

- Gobi, A. Cevat, “*Muhit Terbiyesi*”, **Doğuş**, Sayı: 6 (Nisan 1934)
- Gobi, A. Cevat, “*Altı Büyük Ülkümüz: Cumhuriyetçiyiz*”, **Doğuş**, Sayı: 21 (Temmuz 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*CHP Prensipleri*”, **Doğuş**, Sayı: 19 (Mayıs 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*Halkevleri Konferansları*”, **Doğuş**, Sayı: 18 (Nisan 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*İçtimai Hastalıklardan Kumar*”, **Doğuş**, Sayı: 6 (Nisan 1934)
- Gobi, A. Cevat, “*Köy İnkılabı*”, **Doğuş**, Sayı: 18 (Nisan 1935).
- Gobi, A. Cevat, “*Muhit Terbiyesi*”, **Doğuş**, Sayı: 6 (Nisan 1934)
- Gobi, A. Cevat, “*Tekâmül Nasıl Olmalıdır*”, **Doğuş**, Sayı: 2 (Birinci Kanun 1933)
- Gobi, A. Cevat, “*Telkinin Eğitimdeki Rolü*”, **Doğuş**, Sayı: 32 (Eylül 1936)
- Gobi, A. Cevat, “*Ulusal Yükseliş*”, **Doğuş**, Sayı: 16 (Şubat 1935)
- Gobi, A. Cevat, “*Mekteplerde Disiplin*”, **Doğuş**, Sayı: 38 (Haziran 1938)
- Gobi, Ahmet Cevat, “*Doğuş*”, **Doğuş Kars Halkevi Dergisi**, Sayı: 1 (29 Birinci Teşrin /Ekim 1933)
- Gökalp, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul 1987, s.40-45.
- Gökalp, Ziya, “*Hars ve Medeniyet*”, **Yeni Mecmua**, Sayı: 1-67 (Ocak 1923).
- Gümüşoğlu, Firdevs, **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, İstanbul 2005, s.150.
- Gür, Faik, “*Atatürk Heykelleri ve Türkiye’de Resmi tarihin Görşelleşmesi*”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 90 (Güz 2001), s.147-166.
- Güz, Nurettin, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları Halkevleri Dergileri**, Ankara 1995.
- Halkevleri Çalışma Talimatnamesi 1940**, Ankara 1940
- İğdemir, Uluğ, **Halkevleri Kütüphaneleri İçin Rehber**, İstanbul 1939.
- İnan, Afet, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları**, Ankara 1969
- Karadağ, Nurhan, **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)**, Ankara 1998.
- Karaömerlioğlu, Asım, **Orda Bir Köy Var Uzakta, Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem**, İstanbul 2006
- Keyman, Fuat, İcduygu, Ahmet, “*Türk Modernleşmesi ve Ulusal Kimlik Sorunu*”, **75 Yılda Tebadan Yurttaş Doğru**, Tarih Vakfı Yurt yayınlar İstanbul 1999
- Kongar, Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Ankara 1981
- Köker, Levent, **Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi**, İstanbul 1990
- Küçükca, Necip Ali, “*Halkevleri*” **Ülkü**, C.II, No.9 (Ekim 1933).
- Lefebvre, Henri, **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, Çev. Işın Gürbüz, İstanbul 1998
- Lokman Dayı, “*Şehirlerden Köylere Doğru*”, **Doğuş**, Sayı:2, (Birinci Kanun/Aralık 1933).
- Necmettin, “*Zalim Temurlenk*”, **Doğuş**, Sayı: 11 (Eylül 1934)
- Özacun, Orhan, “*Halkevlerinin Dramı*”, **Kebikeç**, Sayı:3, (Nisan 1996)
- Özataç, M. Ali, “*İçtimai Hayatta Terbiye*”, **Doğuş**, Sayı: 44 (Ağustos 1939)
- Parla, Taha, **Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları**, Cilt: 2, İstanbul 1991
- Parla, Taha, **Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları: Kemalist Tek-Parti İdeolojisi ve CHP’nin Altı Ok’u**, İstanbul 1995,Cilt:3
- Parlak, İsmet, **Kemalist İdeolojide Eğitim, Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme**, Ankara 2005
- Peker, Recep, “*Konuşunuz Konuşturunuz*”, **Ülkü**, Sayı: 1 (Şubat 1933)
- Sarıkaya, Makbule, “*Doğuş’un Kars’ın Sosyo Kültürel Gelişimine Katkısı*” Serhat Kültür, Aralık 2005
- Saygın, Eyüp, “*Halkevlerinde çalışmak Bir Vazifedir*”, **Doğuş**, Sayı: 2 (Birinci Kanun/Aralık 1933)
- Seyrani, A., “*Fert Halinde Cemiyet*”, **Doğuş**, Sayı: 10 (1 Ağustos 1934)
- Sıtkı, Zakir, “*Tarih ve Cumhuriyet*”, **Doğuş**, Sayı: 13 (İkinci Teşrin/Kasım 1934)
- Söylevler, 1932-1942** Halkevleri ve Halkodalarının Yıldönümünde Verilmiştir. Ankara 1942
- Şakiroğlu, Mahmut H., “*Halkevleri Dergileri ve Neşriyatı*”, **Kebikeç**, Sayı: 3 (Nisan 1996)
- Şimşek, Sefa, **Bir ideolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, İstanbul 2002
- Gümüşoğlu, Firdevs, **Ülkü Dergisi ve Kemalist Toplum**, İstanbul 2005
- Talınlı, Hüseyin, “*Halkevlerinin Yıldönümü*”, **Doğuş**, Sayı: 17 (Mart 1935)
- Tekeli, İlhan – İlkın, Selim, **Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadrocuları ve Kadroyu Anlamak**, İstanbul 2003.
- Timur, Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası**, Ankara 1994
- Toksoy, Nurcan, **Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli**, İstanbul 2007
- Toprak, Zafer, “*İttihat ve Terakki’nin Paramiliter Gençlik Örgütleri*” **Boğaziçi Dergisi**, Cilt: 7 (1979)

- Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasal Partiler**, İstanbul 1989, Cilt: I
- Tunçay, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923–1931)**, Ankara 1981
- Türkeş, Mustafa, **Kadro Hareketi Ulusçu Sol Bir Akım**, İstanbul 1999
- Türkoğlu, Ömer, “*Halkevlerinin Kuruluşu Amaçları, Örgütsel Yapısı ve Bazı Uygulamaları*”, **Kebikeç**, Sayı:3, (Nisan 1996)
- Uyar, Hakkı, “*Resmi İdeoloji Ya da Alternatif resmi İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: Ülkü ve Kadro Mecmualarının Karşılaştırmalı İçerik Analizi*”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 74 (Güz 1997)
- Üstel, Füsün, **Makbul Vatandaş’ın Peşinde II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İstanbul 2004
- Yağmurdereli, Nesip., “*Köye ve Köylüye Dair*”, **Doğuş**, Sayı: 40 (Ağustos 1940)
- Yaver, İsmail, “*26 Eylül*”, **Doğuş**, Sayı: 13 (İkinci Teşrin /Kasım1934).
- Yeşilkaya, Neşe G. **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul 2003
- Zorlutuna, H. N, “*Öğretmenin Öğütlerinden*”, **Doğuş**, Sayı: 29 (Haziran 1936).

Özet

Halkevleri, Cumhuriyet yönetici elitinin ulusu, Kemalizm’in prensipleri doğrultusunda yeniden inşa ettiği yıllarda kuruldu. 1930’daki Serbest Fırka denemesi yönetici elitlere, aslında 1923’ten sonra ard arda gündeme getirilen inkılapların halk tarafından yeterince benimsenmediğini gösterdi. Halkevleri, kuruldukları illerde ve çevresinde bu eksikliği gidermek amacıyla yetişkinlerin eğitimine yoğunluk vererek çalışmalarına başladı. Kars Halkevi ve Halkevi dergisi Doğuş da Kars ve çevresinde inkılabın ideolojisinin yani Kemalizm’in prensiplerinin halka açıklanması ve benimsetilmesi noktasındaki en etkili araçlardan biri oldu.

Anahtar Kelimeler: Halkevi, Kars Halkevi, Kemalizm, İnşa dönemi

THE ROLE OF THE PEOPLE’S HOUSES OF KARS AND THE PERIODICAL OF DOĞUŞ IN GETTING THE SOCIETY ACCEPT THE IDEOLOGY OF REPUBLIC

Abstract

People’s Houses were founded during the years when the governing elites of the Republic reconstructed the nation in accordance with the principles of Kemalism. The trial of Serbest Fırka in 1930s proved to the governing elites that the reforms consecutively brought up after 1923 were not actually adopted by the society. People’s Houses started their action in the cities they were founded and in their surroundings by giving importance to the education of the adults in order to make up for this deficiency. People’s Houses of Kars and its periodical *Doğuş* proved to be one of the most effective instruments in Kars and its surroundings explaining the ideology of revolution, namely the principles of Kemalism to the society and getting the society accept them.

Keywords: People’s Houses, People’s Houses of Kars, Kemalism, The period of construction.